Jaargang 193 nummer 10 - 2024

MILITAIRESPECTATOR

DRONES: KANSEN VOOR DE NEDERLANDSE KRIJGSMACHT

- How to think and act faster than the enemy
- Interview met Sebastian Reyn
- De langzame bevrijding van Noord-Brabant in 1944

In *Militaire Spectator* 11-2024 verschijnt onder meer: 'Mercenary armies in the Russo-Ukrainian War' van luitenant-kolonel Thijs Cremers en brigade-generaal prof. dr. Han Bouwmeester.

Both Russia and Ukraine deploy or have deployed PMSCs in the Russo-Ukrainian War. It is estimated that no more than about 35,000 operators of PMSCs ever participated in combat, a small number compared to the total number of combatants. However, this is only a quantitative indication, qualitatively it is different. It can be noted that on both sides PMSCs sometimes formed the main effort in the operations, such as at Kyiv (February 2022), Mariupol (May 2022) and Bakhmut (August 2022 to May 2023).

In order to understand the position of PMSCs in the Russo-Ukrainian War, it is necessary to study historic examples of the use of such companies during military operations. In modern times, what exactly are the advantages for the states that hire them?

KVBK Battlefieldtour 2024

Op 23 en 24 november organiseert de KVBK een tweedaagse Battlefieldtour naar Bastogne. Onder leiding van de bekende gids luitenant-kolonel b.d. Wouter Hagemeijer bezoeken de deelnemers historisch belangrijke locaties in Bastogne en omgeving.

Het startpunt op 23 november is het centraal station van Breda om 8.30 uur, gevolgd door een tussenstop om 8.40 uur bij de Trip van Zoudtlandtkazerne. De geplande aankomsttijd op zondag 24 november in Breda is 19.00 uur.

Meer informatie is te vinden op de website www.kvbk.nl (scan de QR-code). ■

FOTO DVIDS

Misbruik het begrip 'hoofdtaak 1' niet

Defensie groeit en verandert en richt zich de komende jaren primair op hoofdtaak 1: de bescherming van het Nederlandse grondgebied en dat van bondgenoten. Ogenschijnlijk duidelijk, maar helpt het ook om prioriteiten te stellen? Het is begrijpelijk dat beleidsmakers ingesleten begrippen gebruiken, maar dat wil nog niet zeggen dat een begrip als hoofdtaak 1 overal toepasbaar is.

Defensie wil duidelijk maken dat het huidige en mogelijk toekomstige conflict met Rusland veel dieper zal ingrijpen in krijgsmacht en samenleving. Die boodschap is veel duidelijker dan 'prioriteit geven aan hoofdtaak 1'. De huidige beleidsdocumenten laten zien dat een oorlog op NAVO-grondgebied niet denkbeeldig is, dat gereedheid en weerbaarheid moeten verbeteren en dat dit van de hele samenleving offers vraagt.

Het begrip 'hoofdtaak' is voor het overbrengen van deze boodschap niet nodig, sterker nog, het vertroebelt de vereiste acties omdat een conflict met Rusland alle hoofdtaken aangaat. In het meest waarschijnlijke scenario gaat Rusland geen directe militaire confrontatie met Europa aan, maar onderneemt acties onder het niveau van oorlog om de cohesie en effectiviteit van het bondgenootschap aan te tasten. Het Kremlin ondermijnt door het beïnvloeden van verkiezingen, cyberoperaties, schendingen van het luchtruim en dwang naar staten aan de grenzen van Europa. Dit alles gaat om het handhaven van de internationale rechtsorde, ofwel hoofdtaak 2. Vóór februari 2022 leek hier ook overeenstemming over te bestaan, maar dat zijn we vergeten. Door vredesoperaties is het verkeerde beeld ontstaan dat internationale rechtsorde en stabiliteit synoniem zijn. Daarnaast is bij het voorkomen van ondermijnende acties samenwerking met civiele autoriteiten essentieel. Terroristische aanslagen zijn een onlosmakelijk onderdeel van het huidige dreigingsbeeld. De binnenlandse *first responders* zijn in dit geval civiele autoriteiten, zoals de kustwacht en de NCTV. Doordat binnen- en buitenlandse veiligheid verweven zijn speelt Defensie hierbij een belangrijke rol en dit is vooral hoofdtaak 3.

Door de samenhang van de verschillende taken bestaat het gevaar dat de nadruk op hoofdtaak 1 dit begrip synoniem maakt met inzet. De gewenste verandering zit er echter niet in dat inzet nu belangrijker is dan vroeger, maar dat de nu verwachte inzet veel meer zal lijken op de scenario's waar we altijd voor getraind hebben – oorlog – en daarmee staat juist de gereedstelling centraal. De grens tussen oorlog en vrede is geen scherpe lijn; het zijn beperkte conflicten en kleine crises in een schemergebied, waardoor de scheidslijn tussen gereedstelling en inzet vervaagt. Iedere oefening is ook een boodschap naar mogelijke tegenstanders en vindt plaats in situaties die kunnen escaleren naar een crisis. Dit maakt gereedstelling belangrijker.

Wat is dan wél een goed begrip om de veranderingen voor Defensie te verwoorden? Het gaat vooral om groeien en opschalen, wat vooralsnog niet zo goed gaat. Gereedstelling draait niet alleen om geoefendheid, maar ook om materieel, personeel en andere ondersteuning. Defensie is als een sterke boom die lang slecht weer kan verdragen, maar om te groeien is water en voeding nodig. Door prioriteit te geven aan de bloesem groeit de boom niet sneller. Het Nederlandse volk wil snel resultaten zien voor de verhoogde begroting, maar Defensie moet reële verwachtingen scheppen. Groei kost minimaal vijf jaar en misschien richten we ons dan niet meer op Rusland, maar op Afrika. Als we nu goed investeren in gereedstelling en ondersteuning zullen we ook daar klaar voor zijn. ■

KVBK
KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP

UITGAVE
Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
E info@kvbk.nl
linkedin.com/company/kvbk/

Secretaris en ledenadministratie
Majoor R. Verheijen MA
E secretaris@kvbk.nl
Nederlandse Defensieacademie (NLDA)
Ledenadministratie KVBK
Postbus 90002, 4800 PA Breda
E ledenadministratie@kvbk.nl

REDACTIE
Igen b.d. ir. R.G. Tieskens (hoofdredacteur)
drs. A. Alta
kol Marns drs. G.F. Booij EMSD
kol dr. L. Boskeljon-Horst
bgen prof. dr. A.J.H. Bouwmeester
dr. A. Claver
drs. P. Donker
cdre KLu b.d. F. Groen (plv. hoofdredacteur)
kol mr. dr. B.M.J. Pijpers
mr. drs. A. van Vark KMar
ktz drs. H. Warnar
dr. R. de Winter

BUREAUREDACTIE
M. Katsman MA (e-outreach)
dr. F.J.C.M. van Nijnatten (eindredactie)
NIMH
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
E redactie.militaire.spectator@mindef.nl
www.militairespectator.nl
facebook.com/militaire-spectator
twitter.com/milspectator
linkedin.com/company/militaire-spectator/

De Militaire Spectator is aangesloten bij de European Military Press Association

LIDMAATSCHAP

Particulier lid	€ 30,-
Particulier lid buitenland	€ 30,-
+ € 15,- verzendkosten	
Instellingen binnenland	€ 35,-
Instellingen buitenland	€ 35,-
+ € 15,- verzendkosten	
Evenementenlid	€ 10,-

OPMAAK
Coco Bookmedia

DRUK
Wilco Meppel
ISSN 0026-3869
Nadruk verboden

Coverfoto: Het Fire Support Team van het Korps Mariniers traint en certificeert nieuwe teams, 2023
Foto MCD, Christian Schrik

FOTO REMCO MULDER

560

How to think and act faster than the enemy

Remco Mulder

Reinterpreting the OODA loop through the lens of neuroscience leads to a new model for military decision-making starting from predictions instead of observations.

‘De MIVD is hét wapen van Defensie in de grijze zone’

Alexander Claver en Maarten Katsman

Zijn overstap naar chipfabrikant ASML komt misschien verrassend, maar zijn functie daar ligt in het verlengde van zijn defensieloopbaan, zegt voormalig P-MIVD Sebastian Reyn in een interview met de *Militaire Spectator*.

602

MILITAIRESPECTATOR

JAARGANG 193 NUMMER 10 – 2024

FOTO MCD, HANS ROGGEN

572

Drones: kansen voor de Nederlandse krijgsmacht

Jeroen Vleij, Mark Levels en Jean-Pierre Schouwenaars

Onderzoek naar drones in de Koninklijke Landmacht laat zien het nu tijd is om deze technologie in de hele krijgsmacht voluit te gaan inzetten.

FOTO BEELDBANK NIMH

586

De langzame bevrijding van Noord-Brabant in 1944

Jack Didden

Bij de bevrijding van Noord-Brabant in 1944 maakte de Britse veldmaarschalk Montgomery fouten, maar hij wist het maximale te halen uit zijn troepenmacht.

EN VERDER

EDITORIAAL	Misbruik het begrip 'hoofdtaak 1' niet	557
TEGENWICHT	Warfighting mindset – deel 2	608
COLUMN SERGEI BOEKE	Hoofdtaak 1 en het concept Fight Tonight	610
BOEKEN	*Tasten in het duister*	612
RETROSPECTATOR	Jimmy Carter: 'Ik had één helikopter meer moeten sturen'	614

How to think and act faster than the enemy

Reinterpreting the OODA loop through the lens of neuroscience

Lieutenant-colonel R.E. Mulder MSc*

Our current understanding of decision-making is largely based on the Observe-Orient-Decide-Act (OODA) loop. A reinterpretation of the OODA loop through the lens of neuroscience, however, produces a new model called the PAIM loop (Predict, Act, Indicate and Model). The PAIM loop not only allows faster thinking and acting, it also simply reflects how the human brain works. Instead of starting from observations, PAIM starts from predictions, which directly enable a person to act. These predictions rely on models, like military doctrines and training. Moreover, by actively searching for prediction errors through indicators, it becomes possible to adapt and learn more thoroughly than when using the OODA loop. A better understanding of how the brain works leads to a deeper understanding of why humans act the way they do and how they can do things better.

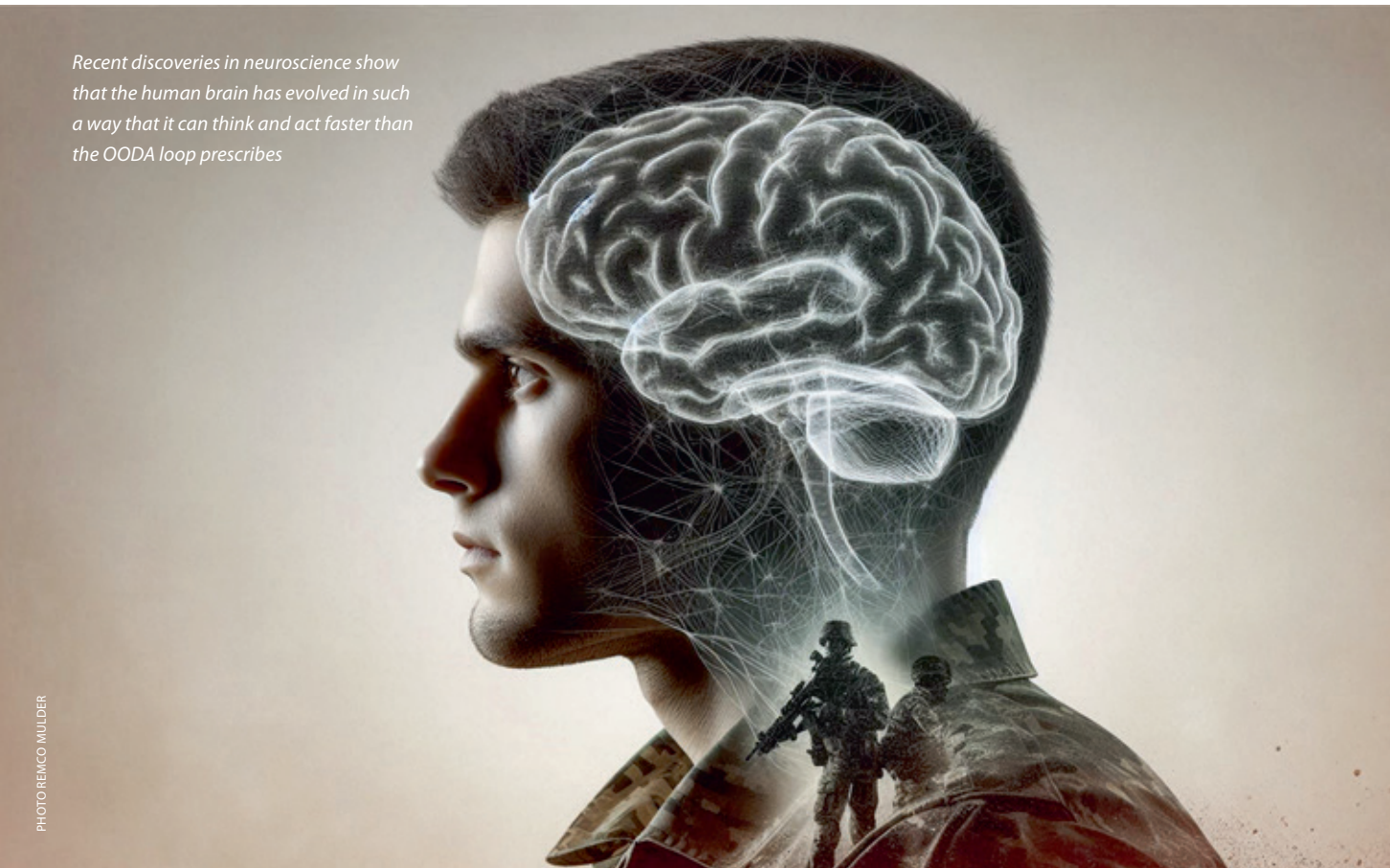

Recent discoveries in neuroscience show that the human brain has evolved in such a way that it can think and act faster than the OODA loop prescribes

PHOTO REMCO MULDER

New technology is not always required to defeat an opponent. More often, victory is achieved by being able to think and act faster than the enemy. Although this is easier said than done, this article will argue that the answer lies in the for the military unlikely field of neuroscience. The current understanding of decision-making is largely based on the Observe-Orient-Decide-Act (OODA) loop, a model designed by John Boyd. This article will argue that reinterpreting the OODA loop through the lens of some recent discoveries in neuroscience, it will become clear how the human brain has evolved in such a way that it can think and act faster than the OODA loop prescribes. Moreover, since we 'are our brain' one could argue that no escape is possible from the consequences of how the brain makes sense of the world and 'decides' how to act. On the one hand this article will explain why armed forces already do some of the things they do and on the other hand it will force them to re-evaluate some of their concepts about decision-making.

This article starts with a brief and simplified explanation of several neuroscientific theories. Next, these theories will be used to reinterpret and enhance the OODA loop in order to think and act faster than the enemy. The article will propose some possible solutions for applying this theory into practice in the planning and execution of military operations. Finally, the article will argue that this theory can provide the missing piece of the puzzle that is currently called 'information-driven operations'. At the end, by looking at military decision-making through the lens of neuroscience, this article hopes to have demonstrated how it is possible to think and act differently.

Lessons from neuroscience

Until recently, there were not many theories that explain how information is processed and created in the brain and still much remains unknown. This article will primarily rely on recent work of four scientists.[1] These scholars – Jeff Hawkins, Andy Clark, Anil Seth, and Lisa Feldman Barrett – describe how the brain acquires new input and processes and creates new knowledge, yet each with a different focus, emphasis and terminology. This article will only concentrate on key ideas that – in the opinion of the author – are relevant to military decision-making.

The brain continuously makes predictions

The human brain constructs the world through predictions. What someone perceives to be reality is actually a complex synthesis of sensory information and expectation.[2] Some scientists consider prediction the primary function and therefore the fundamental activity of the brain.[3] A thought experiment – as quoted from Barrett – illustrates what is meant by predictions: 'Keep your eyes open and imagine a red apple. If you are like most people, you will have no problem conjuring some ghostly image of a round, red object in your mind's eye. You see this image because neurons in your visual cortex have changed their firing pattern to simulate an apple. If you were in the fruit section of the supermarket right now, these same firing neurons would be a visual prediction. Your past experience in that context (a supermarket aisle) leads your brain to predict that you would see an apple, rather than a red ball or the red nose of a clown. Once the prediction is confirmed by an actual apple, the prediction has, in effect, explained the visual sensations as being an apple'.[4]

Prediction is a necessary tool for the brain. If the brain was merely reactive, it would be too inefficient to keep someone alive. For example, the amount of visual data that one single retina

* Remco Mulder is currently working at the Headquarters of the Royal Netherlands Armed Forces. The views expressed in this article are those of the author and do not reflect the official position of the Netherlands Armed Forces. The author publishes regularly about the connection between the military and science on his Substack-blog 'Beyond the Art of War'.

1 The four publications are: Jeff Hawkins, *A Thousand Brains. A New Theory of Intelligence* (New York, Basic Books, 2021); Andy Clark, *The Experience Machine. How Our Minds Predict and Shape Reality* (New York, Pantheon Books, 2023); Anil Seth, *Being You. A New Science of Consciousness* (London, Faber & Faber, 2021); Lisa Feldman Barrett, *How Emotions Are Made. The Secret Life of the Brain* (London:,Pan Books, 2018).

2 Clark, *The Experience Machine*, xiii.

3 Feldman Barret, *How Emotions Are Made*, 59.

4 Idem, 59-60.

of the eye can transmit equals that of a fully loaded computer network and would immediately bog down the brain. This also explains why humans do not remember events as snapshots, because memories in fact are simulations or 'controlled hallucinations'.[5] The wiring of the brain confirms this. One would expect that most connections go from the eyes towards the brain regions that process vision, yet the opposite is true. There are about ten times as many connections going back from the visual cortex (i.e. the part of the brain where vision is likely being constructed) towards other brain regions and the eyes.[6] Humans predict what they will likely see, and their observations mostly serve to minimize prediction errors.[7] Perception is therefore primarily a continuous process of *prediction-error minimization*. The subjective experience of seeing an object is determined by the content of the top-down prediction and not by the bottom-up sensory signals.[8]

Without predictions humans would not be able to play games like baseball. One might intuitively think seeing an incoming ball, and then decide to raise a hand in order to catch it; but this is not what happens when someone has some experience in catching a ball. The brain has no time to calculate the trajectory of the ball and the required position of the hand. This can only be achieved through experience (i.e. practice). This is why soldiers are trained extensively in handling equipment or performing drills. What normally would be called 'instinct' is actually the brain being very adept in making predictions, as in how to change a gun's magazine without thinking. To make such predictions, the brain first needs to construct models.

How the brain constructs models

Jeff Hawkins has found evidence that neurons and cells are clustered in so-called cortical columns. The exact workings of cortical columns are not relevant here, but what is important to know is that every column in the neocortex has cells that create reference frames.[9] Simply explained they contain cells that tell a person *what* is located *where*, which is the function of a reference frame.[10] Every column has multiple models of complete objects and can predict what should be observed or felt when seeing or touching an object at each and every location of that object.

Imagine being somewhere in a town, but the exact location is unknown. If you see a fountain your brain will start recollecting what places in this particular town have a similar fountain. You then remember where you have seen this fountain before and identify the town and grid on a map, for example grid D3 (columns indicated in letters and rows in numbers). If you are not sure in which town you are, you might want to start moving and see or predict what you will see when moving South to grid E3. If the prediction of being in town X where there should be a school proves wrong, your brain can eliminate the possibility of being in that town and go on to investigate the likelihood of being in town Y. This is what people who get lost would likely literally do: start moving until they recognize where they are.[11]

In the above example it might seem as looking at one map each time the brain makes a comparison. In the neocortex, however, the neurons are able to search through thousands of maps (i.e. models) simultaneously. This is why humans never experience going through a list of possible options in their heads. Someone who goes to work every day, doesn't have to compare all the faces of his colleagues in a list of possible faces and corresponding names, but instantly recognizes them. However, encountering someone in the workplace that doesn't belong there, like a friend from high school, would trigger the brain to double-check if the image is correct and make the person feel a surge as if something is wrong. This is because the

5 Terminology of Anil Seth.
6 The same is probably also valid for other sensory organs.
7 Feldman Barett, *How Emotions are Made*, 59-60.
8 Seth, *Being You*, 82-84.
9 These cells are so-called 'place' and 'grid' cells and were discovered earlier by other scientists, yet only in the older parts of the brain, not the neocortex.
10 Hawkins, *A Thousand Brains*, 66.
11 Idem, 63.

Without predictions generated by the brain humans would not be able to play games like baseball

PHOTO U.S. AIR FORCE, MICHELLE GIGANTE

situation doesn't fit any reference frames. Therefore, Hawkins concludes that all knowledge in the brain is stored in reference frames relative to locations, be they actual locations or concepts that have an abstract location.

Reference frames are used to model everything humans know. The brain does this by associating sensory input with locations in reference frames. First of all, a reference frame allows the brain to learn the structure of something. This is important because everything in the real world is composed of a set of features and surfaces relative to each other. Hawkins gives the example of a face, wherein a face is only that because a nose, eyes and mouth are arranged in relative positions. Second, once the brain has been able to learn an object by a reference frame, it can be manipulated in the brain, for example what an object would look like from another point of view or angle. The brain does not compare exact pictures of faces with other pictures in order to verify if it is again looking at a face; it has learnt a model of what a face consists of. Third, a reference frame is needed to plan and create movements. As Hawkins explains: 'Say my finger is touching the front of my phone and I want to press the power button at the top. If my brain knows the current location of my finger and the location of the power button, then it can predict the movement needed to get my finger from its current location to the desired new one. A reference frame relative to the phone is needed to make this prediction.'[12] Reference frames are used to model everything a person knows and are not limited to physical objects. Humans also have a reference frame for abstract concepts such as history, democracy or righteousness.[13]

One would intuitively think that there is only one model for every object in the world. Hawkins' *thousand brains*-theory flips this assumption over and says that there are a thousand models for every object. There is no platonic ideal object of which there exists only one in the mind; in its place are a thousand models for possibly one simple object. When someone for example imagines a bench and many different images pop up in the mind, picking one of them to function as a prototype bench model will be required. These are just superficial models that only depict the major outline of the image of a bench. Note that all the subelements of a bench also consist of models of their own.

But how does the brain select the right model? Hawkins assumes that the brain 'votes.'[14] When it compares different models, it votes which reference frames are closest to what is being observed.[15] Reason would say that the voting resembles what is called corroboration or falsification. Corroboration consists of all the evidence that strengthens a model and will have a say in the vote. Every model that was falsified by the observation will be left out of the vote. This explanation resembles prediction-error minimization.

The human brain continuously makes predictions about ourselves and the world around us. It is able to do this because of a continuous construction of models, which rely on reference frames that are chosen by way of 'voting' or prediction-error minimization.

How to apply this theory to military decision-making

When armies prepare, be it for a war against another state or counterinsurgency operations, they almost always need to work with a large factor of uncertainty. Armed forces are hardly ever able to predict exactly where, how and against whom or what the battle will take place. This is why doctrines have been created and numerous handbooks exist for tactical activities and procedures that facilitate a unity of understanding about what troops ought to do. These are essentially models built on reference frames. Armed forces often have only one or two chances during a fight, which is too little and

12 Idem, 50.
13 Idem, 76, 80-81.
14 Anil Seth proposes a similar theory with a different explanation called 'prediction error minimization'.
15 How this exactly works is still part of ongoing research.

General Heinz Guderian visits Sedan after the German breakthrough in May 1940: the French were left completely confused at the entire front, because what they observed did not match their predictions

PHOTO BUNDESARCHIV

too costly to build a decent reference frame. This is why it is important to train extensively. It also explains why military history is immensely important for upgrading reference frames with experiences from previous battles or exercises.

There are also very interesting analogies at the level of command and control. Military planners use the concept of Course of Action (COA) for planning activities of their own troops. The intelligence branch likewise uses the model of an Enemy Course of Action (ECOA) to describe their predictions of what activities the enemy will possibly undertake. COAs are predictions *pur sang*, which consist of models, like the attack or defence. Even the own COA is usually nothing more than a prediction. This may sound counter-intuitive, but military often falsely believe to be in full control of their own COA. They believe to have more accurate predictions, more influence on their own troops, a better reference frame of what they are capable of and they are convinced they can more easily correct prediction errors. An example is when one-up[16] predicts that the reserve should be deployed or delegated to a specific subunit. Pushing logistical supplies (instead of pull) is also about having accurate models and making predictions. All military planners know the proverb that no plan survives crossing the line of departure, hence it remains nothing more than a prediction.

The analogy is even more striking in the concept of mission command and intent. Subordinate commanders are expected to display initiative and creativity while simultaneously understanding the effects the commander wants to achieve and why, without the commander being able to give that specific guidance at a given moment: the subordinate commanders should be able to predict what the commander would intend. Being able to do this not only requires an unambiguous and clear intent, but also exten-

16 The command level directly above one's own rank.

sive training and familiarity among commanders. Figuratively, you need to peek inside each other's brains and especially the models these are equipped with.

Explaining the French failures of May 1940

To make this theory more explicit, an historical example concerning the rapid advance of the Germans in May 1940 in Operation Fall Gelb in Belgium and France can be considered. The French were completely overwhelmed by the rapid advance of German tanks and slow to react, especially in the vicinity of Sedan. The French lacked speed and adaptability because of three deficiencies in their command and control (C2). First and most importantly, their reference frames and consequently the models that determined their predictions were very narrow and limited. In the minds of the French, tanks usually did not go faster than the infantry, let alone without them. French tanks were also technically limited to a speed of about 25 kilometres per hour, much slower than their German counterparts. Moreover, the French assumed that the Germans would neutralize all enemy resistance before advancing, instead of simply bypassing strongpoints as they did. This left the French at the entire front completely confused, because what they observed did not match their predictions. Their models were too far off the mark. The Germans were thus able to achieve surprise within the conceptual domain, with huge effects in both the physical and morale domains.

The second deficiency in the French C2 was the lack of prediction-error minimization. Observations of German advances were simply ignored or reported as being false, since they disagreed with the predictions of the French higher command. The French did not recognize these observations as being prediction errors and consequently did not make adaptations to their plans or models. This example perfectly shows how it is possible to disrupt the enemy's decision-making process. Third and finally, an often noted failure of the French was the extremely centralized C2, completely unlike the mission command (Auftragstaktik) of the Germans. The human brain has evolved in exactly the opposite direction of what a central-

17 'The OODA Loop Explained: The real story about the ultimate model for decision-making in competitive environments', see: www.oodaloop.com; Illustration from: www.slidebazaar.com.

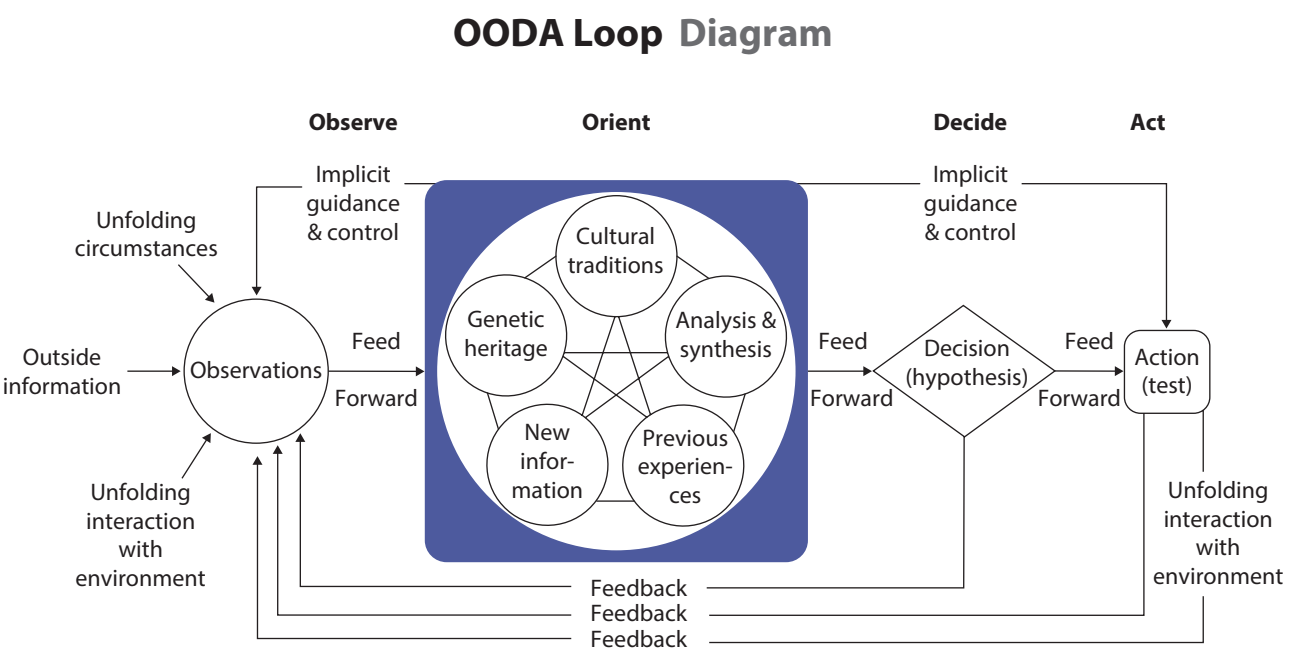

Figure 1 John Boyd's OODA loop[17]

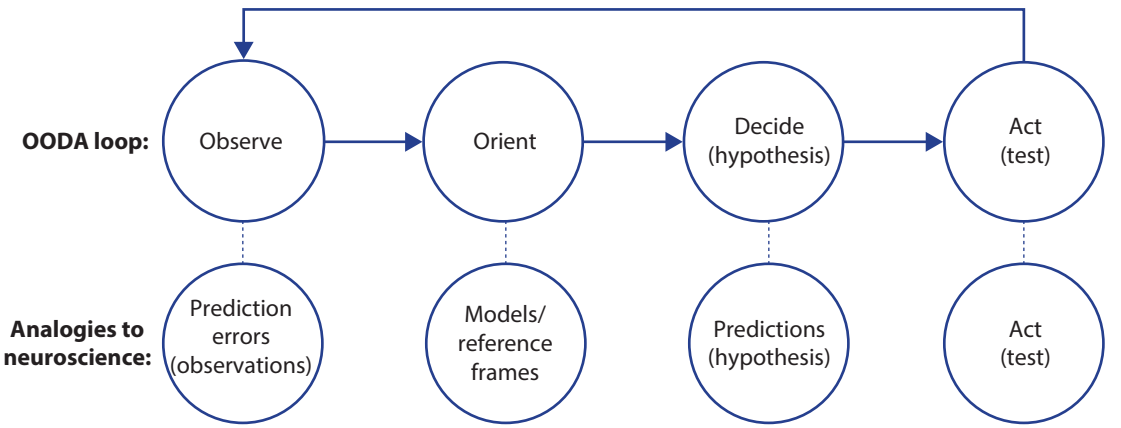

Figure 2 Analogies between the OODA loop and how the brain makes sense of the world in order to act

ized command like that of the French entails. The brain circumvents the flow of information *up the chain* for decision-making and instead pushes predictions *down the line* in order to act quickly.

Reinterpreting the OODA loop

The historic example of the rapid German armoured advance shows that neuroscientific theories can shed a new light on how armed forces currently interpret and apply the OODA loop (figure 1). The OODA loop starts with an Observation, which is then contextualized in the Orient phase through a mix of existing factors, like a person's previous experiences. This information will then serve as a basis for making Decisions which will result in Actions. It is a loop because new actions will lead to new observations.

There is a strong resemblance between the OODA loop and how the brain makes sense of the world. Boyd already stressed the centrality of orientation, stating that it is essential to have 'a repertoire of orientation patterns' and 'the ability to select the correct one.'[18] One can reinterpret this as references frames, models and the voting mechanism. Figure 2 displays the analogies between the OODA loop and neuroscience.

For the brevity of the argument this article focusses on the main difference between the OODA loop and the way the brain works. The main difference is that the sequence of the 'steps' the brain takes are different and that not all steps are always required (see figure 3). The loop can ideally be as short as this: predictions -> act. Of course these predictions rely on models, which somewhere down the line were observed or acquired, hence that the model is a self-reinforcing loop. Remember that the brain has evolved in such a way that it does not first need to observe (everything). Instead, humans sometimes act without fully observing their environment, being only sensitive to prediction errors. This is why people can navigate through their houses in the dark, why they hear the next song in a playlist even before it starts, or why they blindly and hopelessly keep reaching for that towel in the bathroom of which the hook has recently been moved just a few centimetres. When nothing seems to be wrong with one's predictions, these predictions and the models they rely on will only be strengthened. Only when someone observes an anomaly will he change his current prediction and falsify the models that it relies on. This will literally be a new point of reference in a person's reference frame.

18 Frans Osinga, *Science, Strategy and War. The Strategic Theory of John Boyd* (New York, Routledge, 2007) p. 236.

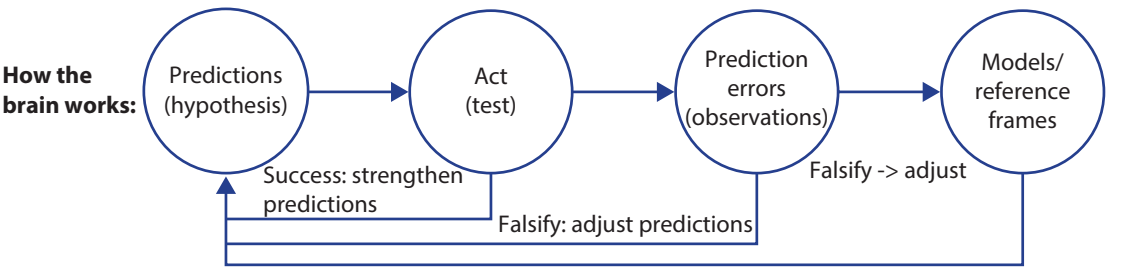

Figure 3 How the brain works and in what sequence

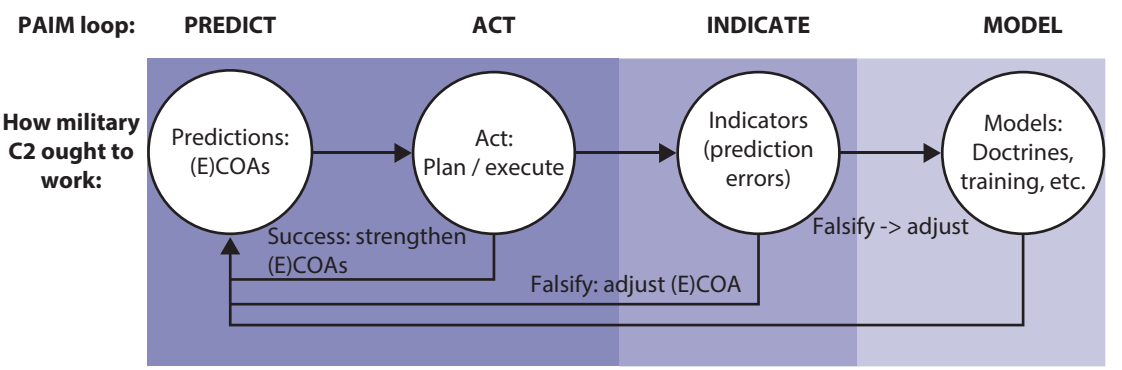

Figure 4 The PAIM loop: how military Command and Control (C2) ought to work

When planning operations at the tactical level armed forces already develop multiple (E)COAs and assign indicators to them in order to strengthen or falsify which (E)COA is most likely to actually happen. This is why military intelligence designates Named Areas of Interest (NAI) and adds specific indicators to them of possible enemy avenues of approach, like what it means when spotting an enemy armoured vehicle-launched bridge. If armed forces really want to think and act faster than the enemy, they ought to adhere to this principle of creating (E)COAs as in predictions and control them by clear indicators. The good thing is that it already does this, but unfortunately only in the planning phase of operations and almost only where it concerns the enemy.

As figure 4 shows this existing model of (E)COAs and indicators resembles exactly how the brain works (figure 3). This model is called the PAIM loop: Predict, Act, Indicate and Model. Again, it doesn't start with observations but with predictions. Making accurate predictions that likely lead to success allows the creation of a much smaller loop that consists only of the first two steps: (E)COAs -> Plan/Execute. This is where armed forces can think and act faster than the enemy, because they don't have to go through the entire OODA loop. It does require good and accurate models, attained by either extensive training or knowledge about the enemy or environment. Another advantage of this model is that it incorporates adapting and learning more thoroughly than the OODA loop. The second part of the loop forces one to actively look for and minimize prediction errors. Winning wars is often not about being correct, but about being less wrong than the enemy. Moreover, military always claim to 'learn' from their 'mistakes' and strive to be adaptive, yet often fail to operationalize and apply that within current operations. Creating clear indicators for prediction errors will force a person to actively look for mistakes.

The model described above has some interesting analogies with Gary A. Klein's Recognition Primed Decision (RPD) Model. RPD identified that decision-making can be accelerated when decision-makers use their experience and avoid painstaking deliberations. Decision-makers usually recognize an acceptable course of action as the first one they consider, while simultaneously focussing solely on the most satisfactory instead of the best one. However, RPD still requires a person to first observe, orient and subsequently decide and act, albeit more quickly. RPD for example does not take into account that a person's models determine what he observes in the first place. Moreover, RPD is posited as an alternative next to more analytical strategies, whereas this article argues that the human brain has evolved to perform only one strategy and that it is perhaps less a choice than it is presumed to be. Perhaps the neuroscientific theories referred to in this article, as well as the proposed application in decision-making, can help explain why RPD proves to be so effective.[19,20]

Winning wars is often not about being correct, but about being less wrong than your enemy

Moving from theory to practice

One should strive to command a military operation – in the planning as well as the execution phase – with good and multiple (E)COAs with clear indicators. This means that during operations the commander will ideally provide the subunits with continuous updates of the evolving (E)COAs and their indicators. Indicators are not necessarily always about the enemy; they can also function as control or coordination measures. A phase or coordination line can be viewed as an indicator of the position or speed of one's own units. Units can also report their own predictions one-up. Predictions on a lower level (e.g. company) tend to be more short-term and local, yet often more precise, than on a higher level (e.g. corps). The higher level may not have the best understanding of the local situation, but probably has a better overview since it will receive indicators from multiple sources like other subunits, intelligence assets or one-up.

Many current battlefield management systems offer the possibility of sharing new overlays on maps with units in real time. This article proposes that the commander and staff should focus on pushing updates on (E)COAs and indicators up and down the line by using overlays with tactical symbols in a dashed line, meaning that the activity or object is anticipated and not yet confirmed. Armed forces already have a feel for this where it concerns the (E)COA, but less where it concerns their own troops. Normally soldiers tend to watch the blue force tracker[21] to see where their own troops are located, yet this does not tell what a unit predicts to achieve in the upcoming hours. A subunit can for example project their estimated advance on the map, making it easier to predict where in the operation problems or opportunities will occur. This is not only relevant for one-up, but also for adjoining units that might risk their flanks becoming exposed. In practice, the intelligence and operations branch will need to project their predicted (E) COA on the map regularly, or communicate them by radio, add clear indicators and use them to change (E)COAs continuously.

19 Karol Ross, Gary Klein, Peter Thunholm et al, 'The Recognition-Primed Decision Model', *Military Review*, July-August 2004, pp. 6-10.

20 Gary Klein, Judith Orasanu, Roberta Calderwood et al, *Decision Making in Action. Models and Methods* (New Jersey, Ablex Publishing Corporation, 1993) chapter 6.

21 Every unit or vehicle's actual position is displayed on the map by means of GPS.

There is a false belief that technologies like Artificial Intelligence will solve the armed forces' cognitive information overload

The advantage of sharing new or updated (E)COAs instead of simply reporting and giving new orders is that they directly answer the all-important question 'So what?'. Control on units should be loosened and they should be supplied only with that what they need: solutions to their problems, like 'Where is the enemy and what is his intent?' or 'Do we have enough resources to achieve our mission?' To conclude, the (initial) commanders intent should guide the operation, and only indicators (instead of tasks) should be passed along in order to support the unit in achieving its objective. This is the essence of mission command and intent. Commanders and their staff should *command by prediction,* and *control by indicators*.

Indicator-driven operations?

A final lesson to be learnt from this theory is that the current ambitions concerning information-driven operations are missing a crucial element. The problem with the current concept is that it does not answer 'which' information is necessary at what moment. Soldiers don't want better, faster or more information; they want possible solutions to their problems. There is a false belief that technologies like Artificial Intelligence will solve the armed forces' cognitive information overload. Until it is possible to upgrade the cognitive capacities of a soldier's brain, it needs to be taken into account that there are biological limitations to how much information troops can take in, especially under

PHOTO MCD, FRANK VAN BEEK

stressful circumstances. After all, the human brain does not drench itself in large amounts of information, but actively predicts what information it expects to encounter and whether any corrections to these predictions need to be made. Therefore, it is likely that the answer lies in having only the *relevant* information that strengthens or falsifies a prediction, which is essentially an indicator. Indicators linked to (E)COAs need to drive the operation.

Conclusion

In looking at military decision-making from a different angle the proposed reinterpretation of the OODA loop designated as the PAIM loop (Predict, Act, Indicate and Model) can lead to an advantage over the enemy. It will enable armed forces to think and act faster because once having accurate predictions that lead to success, it will only need predictions in order to act, and nothing more. Furthermore, this model also incorporates adapting and learning more thoroughly than the OODA loop. There is still much to be said about the possible consequences of these neuroscientific theories on military decision-making, but let this be a start. Understanding how the brain works leads to a better understanding of why the armed forces operate as they currently do and how this can be improved. Because one thing is clear: we still command and fight armies that consist of humans. ■

Een 'Black Hornet'-minidrone. De Nederlandse krijgsmacht heeft zelf in de hand of drones optimaal benut kunnen worden

Drones: kansen voor de Nederlandse krijgsmacht

Jeroen Vleij, Mark Levels en Jean-Pierre Schouwenaars*

Het militaire gebruik van onbemenste systemen (hierna: drones) is in de laatste jaren aanzienlijk toegenomen. Het conflict in het oosten van Europa toont onverbloemd aan wat de toegevoegde waarde van deze drones kan zijn. De toenemende vijandige houding van onze geopolitieke tegenstanders dwingt ons om ook kritisch te kijken naar de mogelijke rol van drones in onze eigen krijgsmacht. In dit artikel beargumenteren we dat de Nederlandse krijgsmacht snel stappen moet zetten om de effectieve inzet van drones in het optreden van verschillende krijgsmachtdelen te integreren. Op basis van ons wetenschappelijk onderzoek naar drones binnen de landmacht laten we zien welke stappen daartoe gezet moeten worden, welke kansen er liggen, en welke uitdagingen moeten worden overwonnen.

* Majoor drs. Jeroen Vleij is promovendus bij de NLDA; hij promoveert op onbemande systemen en de toekomst van oorlogsvoering. Zijn promotor prof. dr. Mark Levels is hoogleraar sociologie aan de Universiteit Maastricht en programmadirecteur van het ROA; hij leidt het ROA-onderzoeksprogramma naar technologie en de toekomst van werk. Jean-Pierre Schouwenaars is projectleider van de Safety&Security Campus legerplaats Oirschot. Alle auteurs hebben gediend in gevechtsfuncties bij infanterie-eenheden en zijn veteraan. De auteurs hebben geen enkel belang in de drone-industrie.

FOTO MCD, PHIL NUJHUIS

FOTO BIBIKOFF

De Russische korvet Ivanovets. Dit schip, ter waarde van 60 miljoen dollar, werd door zes Oekraïense Magura V5-drones tot zinken gebracht. De Magura's kostten bij elkaar slechts iets meer dan anderhalf miljoen dollar

Militaire drones zijn alomtegenwoordig. De verwachting is dat de wereldwijde markt voor militaire drones stijgt van 14 miljard dollar in 2023 naar een kleine 36 miljard dollar in 2030. Inmiddels gebruiken de krijgsmachten van meer dan 100 landen ongeveer 170 verschillende typen drones. Ten minste 10 landen hebben militaire drones daadwerkelijk gebruikt om aanvallen uit te voeren. Nog eens 30 landen bereiden zich voor op het gebruik van drones als aanvalswapen, of zijn al in staat dergelijke aanvallen uit te voeren.[1] De opmars van het *unmanned combat vehicle* – te land, ter zee, en in de lucht – is niet voor niets. Militair historici weten dat effectief toegepaste nieuwe technologie een overwicht kan opleveren op het slagveld. Dat kan zodanig structureel zijn dat het de partij die de technologie het meest effectief weet in te zetten een doorslaggevend strategisch voordeel bezorgt. Bij Crecy (1346), Poitiers (1356) en Agincourt (1415) stelden *longbows* de Engelsen in staat het uitdagende terrein goed te benutten en een overmacht van Franse troepen, die trouw bleven aan hun vertrouwde kruisbogen en charges met gepantserde cavalerie, te verslaan. Tijdens de tweede helft van de Eerste Wereldoorlog was de tank een zeer belangrijke factor bij het doorbreken van de jarenlange patstellingen aan het Westelijk front. In de Tweede Wereldoorlog boden technologische uitvindingen als de Enigma-decodeermachine en het Nordenbomvizier de geallieerden een aanzienlijk strategisch voordeel; de uitvinding van de atoombom gaf uiteindelijk zelfs de doorslag in de geallieerde overwinning op Japan.

De oorlog in Oekraïne laat zien dat drones het potentieel hebben het hedendaagse strijdtoneel op eenzelfde wijze fundamenteel te veranderen. Zowel de Oekraïense als de Russische krijgsmacht zetten drones in, om (fragmentatie-)munitie te droppen, verkenningsactiviteiten uit te voeren, de effectiviteit van artilleriebeschietingen waar te nemen en aanvallen in de diepte uit te voeren.[2]

1 D. Gettinger, *The Drone Databook* (Center for the Study of the Drone, 2019); D. Gettinger, *Drone Databook Update: March 2020* (Center for the Study of the Drone, 2020).

2 S. Shcherbak, 'Russian Forces Intensify Use of Drones in Southern Ukraine', *Defense Express*, 30 januari 2024. Zie: https://en.defence-ua.com/news/russian_forces_intensify_use_of_drones_in_southern_ukraine-9345.html;, 'Detailed FPV Usage Statistics Show russia's Starting to Outpace Ukraine', *Defense Express*, 31 januari 2024. Zie: https://en.defence-ua.com/analysis/detailed_fpv_drone_usage_statistics_show_russias_starting_to_outpace_ukraine-9361.html.

Een onlangs door ons uitgevoerde systematische reviewstudie van de gehele recente onderzoeksliteratuur laat zien waarom drones zo belangrijk zijn. Deze overzichtsstudie maakt aannemelijk dat drones verschillende dimensies van gevechtsgereedheid positief beïnvloeden en zo kunnen bijdragen aan een grotere letaliteit, meer precisie bij de inzet van vuursteun én een grotere overlevingskans van gevechtseenheden.[3] De operationele voordelen zijn legio. Drones kunnen de snelheid, wendbaarheid, nauwkeurigheid, volharding, coördinatie en het bereik van gevechtseenheden vergroten.[4] Ze kunnen daardoor een positieve bijdrage leveren aan de effectiviteit en doelmatigheid van een breed scala aan militaire taken. Ze kunnen inlichtingenvergaring, surveillance en verkenning vergemakkelijken, maar ook direct doorslaggevend zijn voor logistieke operaties en gevechtsmissies.[5] Ze kunnen helpen vijanden toegang tot gebieden te ontzeggen. En ze kunnen diep in vijandelijk gebied voor onrust zorgen, door bijvoorbeeld logistieke operaties te ontregelen of anderszins moeilijk bereikbare doelen aan te grijpen.

Drones zijn ook van strategisch belang, om ten minste twee redenen. Ten eerste minimaliseren ze het risico voor eigen troepen: onbemenste systemen zorgen ervoor dat soldaten fysiek beschermd zijn tegen gevaarlijke situaties, en bieden de mogelijkheid het aantal slachtoffers in gevaarlijke gevechtssituaties te verminderen.[6] Hetzelfde zou kunnen gelden voor nevenschade. Het openlijk omarmen van tactieken die als doel hebben eigen troepen te beschermen is vooral in een democratie, waar gevechtsbereidheid relatief laag is en waar militaire commandanten zich voortdurend bewust moeten zijn van het maatschappelijke draagvlak voor hun acties, van groot strategisch belang. De Amerikaanse filosoof Bradley Strawser stelt daarom dat het niet alleen moreel gerechtvaardigd is dit type systemen te gebruiken, maar dat een staat zelfs moreel *verplicht* is om dit te doen wanneer deze systemen zijn soldaten kunnen beschermen.[7]

Drones zijn daarnaast bovendien relatief snel en goedkoop te produceren. De oorlog in Oekraïne laat zien dat oorlog ook nu nog kan uitmonden in een uitputtingsstrijd tussen economieën. Langdurige oorlogen worden niet gewonnen door de partij die de meeste mensen en het meeste materieel van de tegenstander kan vernietigen, maar door de partij die het snelst op grote schaal nieuwe mensen, wapens, materieel en voertuigen op de mat kan brengen, en dat het langste vol kan houden. Een partij die sneller wapens kan produceren dan een vijand ze kan vernietigen, heeft strategisch de beste kaarten. Naast de operationele voordelen en veiligheid die drones kunnen bieden zijn daarom ook de geringe kosten en productietijd belangrijke factoren. Geavanceerde platformen als tanks, vliegtuigen, of schepen vragen de nodige ontwikkelings- en productietijd, zijn relatief duur in aanschaf en onderhoud, en zijn bovendien kwetsbaar voor drones. Drones zijn snel en op grote schaal te produceren. Tekenend voorbeeld: op 1 februari 2024 werd de Russische korvet Ivanovets tot zinken gebracht door zes Oekraïense Magura V5 USV's.[8] Het Russische schip had een waarde van tussen de 60-70 miljoen dollar; één Magura USV kost 273.000 dollar.[9] Het is zo bezien niet vreemd dat Oekraïne de intentie heeft om in 2024 niet minder dan 1 miljoen first person view (FPV)-drones (ofwel 83 duizend drones per maand) te produceren.[10] En ook niet dat onze Amerikaanse

3 J. Vleij en M. Levels, 'The Impact of Unmanned Vehicles on Military Infantry Units' Combat Readiness: A Systematic Review', 2024.

4 V. Müller, 'Autonomous killer robots are probably good news', *Drones and responsibility: Legal, philosophical and socio-technical perspectives on the use of remotely controlled weapons* (Londen, Ashgate, 2016) 67-81; V. Boulanin en M. Verbruggen, *Mapping the Development of Autonomy in Weapon Systems* (Solna, Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), 2017).

5 U.S. Department of Defense, *Report of the Defense Science Board Summer Study on Autonomy* (Washington, D.C., 2016); Boulanin en Verbruggen, *Mapping the Development of Autonomy in Weapon Systems*.

6 G. Marchant et al., 'International Governance of Autonomous Military Robots', *Columbia Science and Technology Law Review* 12 (2011) 272-276.

7 B. Strawser, 'Moral Predators: The Duty to Emply Uninhabited Aerial Vehicles', *Journal of Military Ethics* 9 (2010) (4) 342-368.

8 'Ukrainian Naval Drones Take Down Russian Ivanovets Missile Corvette', *Defense Express*, 1 februari 2024. Zie: https://en.defence-ua.com/news/ukrainian_naval_drones_take_down_russian_ivanovets_missile_corvette_video-9373.html.

9 'UMEX 2024: Ukrainian company STE unveils Magura V5', *Army Recognition*, 24 januari 2024. Zie: https://www.armyrecognition.com/news/navy-news/2024/umex-2024-ukrainian-company-ste-unveils-magura-v5-usv-for-first-time-in-real-size.

10 'Ukraine Needs to Increase Production of FPV Drones by Almost 67% to Produce One Million of Them by 2024', *Defense Express*, 21 december 2023. Zie: https://en.defence-ua.com/industries/ukraine_needs_to_increase_production_of_fpv_drones_by_almost_67_to_produce_one_million_of_them_by_2024-8936.html.

Drones zijn snel en op grote schaal te produceren

bondgenoten langjarige contracten voor de aanschaf van aanvalshelikopters eenzijdig hebben opgezegd, om te kunnen investeren in de aanschaf van een nieuwe generatie drones.[11]

Onze stelling luidt: ook de Nederlandse krijgsmacht moet snel stappen zetten om de effectieve inzet van drones in het optreden van verschillende krijgsmachtdelen te integreren. En dat lijkt ook te gaan gebeuren. In de laatste *Defensienota* wordt herhaaldelijk gepleit voor de grootschalige invoer van dronetechnologie. Dat inzicht is niet nieuw. Zo heeft de generale staf naar aanleiding van de simulatieoefening Deep Strike 2018 geconcludeerd dat er behoefte is aan *long range strike capabilities* en *counter-mobility assets*.[12] Drones kunnen deze behoefte vervullen. Commandant der Strijdkrachten Onno Eichelsheim benadrukt openlijk de behoefte aan drone-capabilities, voor zowel Oekraïne als onze eigen krijgsmacht.[13]

Maar wat moet er gebeuren om drones in onze krijgsmacht in te voeren? Aan welke randvoorwaarden moet worden voldaan? Welke kansen en uitdagingen liggen er? Dit soort vragen ligt aan de basis van een langjarig wetenschappelijk onderzoek naar de inzet van onbemenste systemen bij infanterie-eenheden van de landmacht, dat wordt uitgevoerd als onderdeel van een gezamenlijk civiel-militair onderzoeksprogramma van de NLDA, de Universiteit van Maastricht, en verschillende eenheden van 13 Lichte Brigade. Daarbij wordt vanuit verschillende invalshoeken, zoals de organisatorische, praktische, technische en moreel-ethische, de inzet van drones onderzocht. Onderzoek naar onder andere wat vijandelijke drones met militairen doen in relatie tot stress en hun zelfverzekerdheid maken hier deel van uit, maar ook hoe innovaties gerelateerd aan onbemenste systemen door de militairen worden ervaren. Daarbij hebben we waargenomen dat er op verschillende plekken serieus werk wordt gemaakt met de implementatie van drones, maar ook geconcludeerd dat de integratie en implementatie van drones gebaat zou zijn bij een opschaling en coördinatie van al die activiteiten. De verschillende onderzoeken zijn nog niet afgerond, maar gezien de in toenemende mate vijandige houding van onze geopolitieke tegenstanders en de afnemende betrouwbaarheid van onze Amerikaanse bondgenoten is het gerechtvaardigd om nu al bevindingen te delen, en een aantal aanbevelingen te formuleren. We verwachten namelijk dat de effectieve implementatie van drones (en hun bestrijding) de nodige uitdagingen kent, en daarom willen we niet te lang op onze handen blijven zitten.

Innovaties

Innovatie van processen gaat beter in organisaties met bepaalde culturele en structurele eigenschappen. Sommige van die eigenschappen verhouden zich ogenschijnlijk minder goed tot het militaire bedrijf.[14] Zo gaat innoveren beter in organisaties waar multidisciplinair kan

11 A. Roque, 'Army cancels FARA helicopter program, makes other cuts in major aviation shakeup', *Breaking Defence*, 8 februari 2024. Zie: https://breakingdefense.com/2024/02/army-cancels-fara-helicopter-program-makes-other-cuts-in-major-aviation-shakeup/.

12 J.E. Swillens, 'Evaluatie Deep Strike 2018', 2018.

13 'De nieuwe wapenwedloop', Podcast Boekestijn en de Wijk, BNR, 24 februari 2024.

14 A. Grissom, 'The Future of Military Innovation Studies', *Journal of Strategic Studies* 29 (2006) (5) 907; S.P. Rosen, *Winning the Next War* (Ithaca, NY, Cornell UP, 1991); G. Allison en P. Zelikow, *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis (*New York, Pearson, 1999).

worden samengewerkt, waar mensen met vergelijkbare rollen elkaar gemakkelijk kunnen vinden om van elkaar te leren, en waarin een niet al te strakke hiërarchie bestaat. Innovatie van processen gaat daarnaast beter in organisaties met een cultuur waarin sterker de mogelijkheid bestaat tot falen en daarvan leren, waarin complexiteit, onverwachte gebeurtenissen en toeval sterker worden omarmd, waarin ingesleten patronen gemakkelijker kunnen worden doorbroken, waarin relevante partijen en uiteindelijke gebruikers zich sterker medeverantwoordelijk voelen voor het welslagen van het innovatieproces, en waarin beslissingen in sterkere mate op basis van rationaliteit en analytisch denken plaatsvinden.

Dat verhoudt zich niet per se goed tot de militaire cultuur, waarin orde, gehoorzaamheid en functioneel onderscheid belangrijker zijn dan individuele autonomie, en waarin bureaucratie, hiërarchie, discipline, standaardisatie, training, en taakgerichtheid leidende principes zijn.[15] Centrale doelstellingen, die worden versterkt door standaard operationele procedures en gebruikelijke taken, zorgen voor stabiliteit en verminderen onzekerheid. Daardoor geeft de organisatie prioriteit aan het collectieve voordeel boven individuele belangen, waardoor afwijkingen van de groepsnormen worden ontmoedigd. Ook hebben militaire organisaties een taakgerichte en convergente aanpak voor het uitvoeren van missies, in tegenstelling tot een ideegerichte en divergente aanpak. Ten slotte hechten militairen over het algemeen meer waarde aan uniformiteit dan aan diversiteit. Dit alles heeft grote voordelen op het slagveld, maar het belemmert effectieve innovatie in militaire organisaties.[16]

Creëer duidelijkheid door duidelijke keuzes te maken

De komende jaren wordt er gelukkig weer fors in de krijgsmacht geïnvesteerd. Na jarenlange bezuinigingen op Defensie is er aan heel veel te kort, en moet van alles worden aangeschaft: F-35's, satellieten, munitie, wintermutsen. Gegeven hun strategische belang moeten drones die het optreden in de domeinen land, water en lucht (en voor de toekomst mogelijk space) effectiever kunnen maken, bijzonder hoog worden geprioriteerd. Dat moet snel en ondubbelzinnig worden gecommuniceerd. De integratie van technologie in organisaties vereist organisatorische innovaties op bijvoorbeeld sociaal en cultureel vlak, die voor het welslagen van een implementatieproces van doorslaggevend belang kunnen zijn. Die veranderkundige trajecten kosten tijd, aandacht, en moeite. Door duidelijk in te zetten op drone-en counterdronetechnologie kan tijdig aan de mensen binnen de organisatie kenbaar worden gemaakt wat de focus gaat zijn. Dat maakt het mogelijk ze tijdig en op een effectieve manier voor het verandertraject te mobiliseren.

Pas slim de organisatie aan

Dit brengt ons op het tweede punt: om drones te kunnen invoeren, moeten krijgsmachten hun organisaties aanpassen aan de vereisten van de nieuwe technologie: alleen zo kunnen we het maximale uit de technologie behalen. Het invoeren van nieuwe technologieën in organisaties is niet zozeer een technische, als wel een sociologische uitdaging. Dat moet niet onderschat worden: overal waar nieuwe technologieën worden ingevoerd, is organisatorische starheid een van de voornaamste knelpunten. Dat is zo in de burgermaatschappij, maar wellicht nog sterker het geval in militaire organisaties, waar tradities, waarden, normen en doctrines door de bank genomen een sterkere rol spelen. Die inertie heeft altijd een prijs, maar anders dan in de burgermaatschappij kan het onvermogen een nieuwe technologische realiteit tijdig op te merken binnen de krijgsmacht catastrofale gevolgen hebben. We moeten de zaak dus op de schop durven te zetten.

15 S. Huntington, *The Soldier and the State (*Cambridge, MA, Belknap Press, 1957).

16 F. Flynn en J. Chatman, 'Strong Cultures and Innovation: Oxymoron or Opportunity?', in: M. Tushman en P. Anderson (red.), *Managing Strategic Innovation and Change: A Collection of Readings* (Oxford, Oxford University Press, 2004) 234-251; A. Hill, 'Military Innovation and Military Culture', *Parameters* 45 (2015) (1).

Juiste mindset

Gegeven deze overwegingen is het aanbevelenswaardig het gebruik van drones verstandig in te passen in de huidige organisatiestructuur. De hamvraag is hoe. Binnen de landmacht zouden drones met een groot afstandsbereik relatief eenvoudig kunnen worden ingevoerd als wapensysteem bij de artillerie, kunnen observatiedrones bijdragen aan de effectiviteit van verkenningseenheden en special forces, en kunnen kleinere gevechtsdrones worden ondergebracht bij mortiergroepen en infanterieeenheden. Om binnen deze eenheden op tactisch

niveau te innoveren, is het belangrijk betrokken personeel tijdig de juiste, op innovatie gerichte mindset aan te leren, die hen in staat stelt effectief met drones te gaan experimenteren en vechten. Betrokken personeel moet het innovatieproces idealiter internaliseren. Het gaat er daarbij om eenzelfde, op innovatie gerichte manier van denken te creëren onder mensen, waarbij een mentaliteit die het nemen van risico's, multidisciplinaire samenwerking en openheid voor verschillende standpunten aanmoedigt, kan bijdragen tot het creëren van een cultuur die nodig is voor innovatie. Een dergelijke mindset is van groot belang om in de

42 Pantserinfanteriebataljon oefent met eigen wapensystemen het uit de lucht schieten van drones. Ook counterdronetechnologie is van belang in het verandertraject richting méér drones

FOTO MCD, MARK VAN STOKKOM

organisatie bestaande processen en procedures te innoveren tot uiteindelijk een effectieve manier van optreden wordt bereikt.[17]

Bij sommige eenheden is deze mindset al in sterke mate aanwezig. Binnen de specialforces-gemeenschap is innoveren een verantwoordelijkheid van alle operators, en bestaat grote vrijheid om zelf aan product- en procesinnovatie te doen. Bij andere eenheden ligt dat genuanceerder. Recente gesprekken met ervaringsdeskundigen doen ons vermoeden dat hier nog wel wat te winnen valt. Zo spraken we in het kader van ons onderzoek met verschillende leden van landmachtonderdelen die pionieren met autonome systemen. Dat heeft ons geleerd dat er op tactisch niveau vooral behoefte kan bestaan aan duidelijkheid, en dat men het liefste oefent met bewezen effectieve systemen die zo van de plank gepakt kunnen worden, het liefst met gele instructiekaart erbij geleverd. Ook nemen we waar dat de voor innovatie benodigde mindset zich soms lastig verhoudt tot de dagelijkse realiteit van de militair te velde. De RAS-eenheid (Robotics and Autonomous Systems) van 42 BLJ werkte tijdens uitzending naar de EFP (Enhanced Forward Presence) in Litouwen als eerste Nederlandse eenheid met drones in een operationele setting. Onze gesprekken met kaderleden en manschappen van die eenheid hebben ons geleerd dat de mannen in het veld vooral gefrustreerd konden raken als materieel niet werkte, óók in de experimenteerfase in de aanloop naar de uitzending.[18]

Spin in het web

Dat neemt niet weg dat procesinnovatie op de grond moet plaatsvinden, dicht tegen de eindgebruiker aan. Dat proces moet goed gefaciliteerd worden. Om de implementatie van drones binnen eenheden te faciliteren, is het belangrijk scherp te zien dat innovatie specifieke omstandigheden vereist, en dat onbemenst optreden een nieuw domein is dat qua kennisontwikkeling uniek is. We denken daarom dat het aanbevelenswaardig is om de verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling en implementatie van drones onder te brengen in een aparte eenheid, mogelijkerwijs zelfs voor de gehele krijgsmacht. Deze eenheid kan zich voltijds bezighouden met de ontwikkeling van technische, operationele en tactische vakkennis, zich bezighouden met de ontwikkeling van trainingen en de operationele inzet van drones, en een gefocuste oriëntatie krijgen op schaalvergroting van de productie. Eenheden van de vier krijgsmachtdelen die drones gaan gebruiken kunnen door een dergelijke eenheid worden geadviseerd, getraind en worden ondersteund in hun optreden.

Een voorstel voor een krijgsmachtbrede eenheid lijkt wat draconisch maar is niet zonder precedent. De Oekraïense krijgsmacht, die onder oorlogsomstandigheden veel ervaring opdoet met de effectieve inzet van gewapende drones, heeft vanwege de vermoede voordelen van centralisatie en het krijgsmachtdeeloverstijgende karakter van drones inmiddels een heel nieuw krijgsmachtdeel opgericht dat zich uitsluitend richt op oorlogsvoering met drones.[19] De logica is dat het optreden met drones vakkennis van en coördinatie tussen verschillende krijgsmachtdelen vereist. Deze nieuwe tak, genaamd Unmanned Systems Forces, beoogt een professionalisering van troepen die werken met onbemenste luchtvoertuigen, grondvoertuigen en oppervlakteschepen. Naar dit model zou in de Nederlandse krijgsmacht een specialistische eenheid eenzelfde rol kunnen vervullen. Een dergelijke eenheid centraliseert het innoveren, ontlast en ontzorgt bestaande eenheden, voorkomt ondoelmatigheden in bestedingen, en kan fungeren als experimenteerruimte, waarbinnen de ideale omstandigheden kunnen worden geschapen om snel effectief te kunnen innoveren. Dit komt ook opleiden en trainen van de operators ten goede waarbij de integratie in het operationeel optreden gegarandeerd kan

17 K.B. Kahn, 'Understanding Innovation', *Business Horizons* 61 (2018) 453-460.

18 S. van der Maarel et al., '"This Is Not What I Signed up for": Sociotechnical Imaginaries, Expectations, and Disillusionment in a Dutch Military Innovation Hub', *Science, Technology, and Human Values* (2023) 1-22.

19 'New Branch of Forces Will Be Created in the Armed Forces of Ukraine', *Defense Express*, 6 februari 2024. Zie: https://en.defence-ua.com/news/new_branch_of_forces_will_be_created_in_the_armed_forces_of_ukraine-9430.html.

worden. Daartoe moeten de lijnen met de overige eenheden kort zijn, en moet er gebruik worden gemaakt van alle kennis en expertise die er overal binnen de krijgsmacht in de praktijk wordt opgedaan.

Het is belangrijk de discussie hierover snel en analytisch te voeren. We menen waar te nemen dat de krijgsmacht nog wat zoekende is naar de beste wijze drones in te passen. Zo werd de operationele RAS-eenheid te Oirschot opgericht. Inmiddels is deze weer ontmanteld, waarbij voor de organisatie waardevolle ervaring en expertise mogelijk verloren is gegaan. Ook de organisatorische inbedding moet goed beredeneerd worden. De taak van de kennisontwikkeling over UGV's (Unmanned Ground Vehicles) wordt bijvoorbeeld momenteel ondergebracht bij het Kenniscentrum Manoeuvre, terwijl de benodigde kennis domeinoverstijgend is, en de toegevoegde waarde van drones (en counter-drones!) voor bijvoorbeeld commandovoering, logistiek en inlichtingen erg groot kunnen zijn.

Skills: leid de juiste mensen juist op

Een van de meest belangrijke uitdagingen bij het invoeren van nieuwe technologie is het aanleren van de juiste skills bij het personeel. Dat is ook in de krijgsmacht zo: technologie verandert de rol van menselijke combattanten fundamenteel.[20] Het gaat dan vooraleerst natuurlijk om de vaardigheden om effectief met drones te werken. Drones kunnen dienen als heimelijk observatiemiddel, als load carrier, of als wapensysteem. In zwermen of in combinatie met krombaanvuur of gevechtsvliegtuigen kunnen ze bijdragen aan anti-access area denial (A2/AD)-strategieën. Ze kunnen worden ingezet als *harrassment tool*. Ze kunnen granaten afgooien op moeilijk bereikbare plaatsen, ze kunnen schepen opblazen. Militairen in verschillende rollen moeten de vaardigheden ontwikkelen om zich in deze verschillende toepassingsmogelijkheden te bekwamen, om de effectieve inzet van de technologie zo goed mogelijk te optimaliseren. De verwachting is dat op tactisch niveau een grote verschuiving in vereiste vaardigheden van militairen in verschillende rollen zal plaatsvinden, waarbij toekomstige eisen steeds meer nadruk leggen op de cognitieve kant.[21] Een drone besturen is complexer dan een handvuurwapen bedienen. Dat vooronderstelt dat er ook in het selectie- en aannamebeleid goed gekeken moet worden naar de benodigde functiever-eisten: slimme wapens vereisen slimmere operators. We moeten dus deels ándere mensen gaan werven.

Technologie verandert de rol van menselijke combattanten fundamenteel

De implementatie van drones blijft niet beperkt tot de vereiste skills van drone operators, maar heeft een krijgsmachtbrede impact op verschillende rollen. Onze tegenstanders maken immers ook gebruik van drones, en onze militairen moeten leren hoe ze met de aanwezigheid van vijandelijke drones om moeten gaan. Ons recente surveyonderzoek onder een infanterieeenheid van de landmacht heeft ons geleerd dat de infanteristen over het algemeen hoog scoren op metingen van zelfverzekerdheid en zelf-

20 A. Kott, D. Alberts en A. Zalman, *Visualizing the Tactical Ground Battlefield in the Year 2050: Workshop Report (ARL-SR-0327)* (U.S. Army Research Laboratory, Adelphi, Maryland, 2015).

21 D. Billing, G. Fordy, K. Friedl en H. Hasselstrøm, 'The implications of emerging technology on military human performance research priorities', *Journal of Science and Medicine in Sport* 24(2021) (10) 947-953.

effectiviteit en zich dus capabel voelen in hun optreden. Iets meer dan de helft geeft desondanks aan niet zeker te weten hoe adequaat op vijandige drones te reageren. Onze eigen onderzoekobservaties tijdens een oefening te velde bevestigen dit. Dat brengt ons op het volgende advies.

Drills: pas tactieken aan

Onbemenste systemen kunnen de tactische situatie op de grond fundamenteel veranderen. De inzet van bewapende drones kan heel concrete gevolgen hebben voor overlevingskansen en letaliteit van eenheden: een infanteriepeloton zonder drones dat de confrontatie aan moet gaan met een vergelijkbare vijandelijke eenheid die wel voldoende kamikazedrones heeft, kan om voor de hand liggende redenen al snel in een tactisch nadelige positie verkeren. Daarnaast kunnen observatiedrones er in het landoptreden voor zorgen dat het gevechtsveld nagenoeg constant onder waarneming ligt en daardoor transparant is. Het gevolg daarvan is dat bewegingen en concentraties van militairen, pantservoertuigen, en andere middelen in real-time voor beide partijen inzichtelijk zijn. Dit vergroot de situational awareness van commandanten, en verschaft vervolgens de mogelijkheid om de troepen en middelen van de tegenstander effectiever aan te grijpen met artillerie, raketten, en drones.

Tegelijkertijd beperkt deze transparantie ook het eigen optreden. Sommigen beweren daarom zelfs dat de alomtegenwoordige surveillance van het gevechtsveld door deze technologieën het karakter van oorlogvoering verandert.[22] Het is dus cruciaal snel te onderkennen hoe drones het meest effectief door eigen troepen kunnen worden ingezet, én hoe eenheden het beste op de inzet van vijandige drones kunnen reageren. Daartoe moeten de ervaringen die nu door troepen in Oekraïne worden opgedaan nauwgezet bestudeerd worden. Die ervaringen moeten worden vertaald naar de staande praktijk van gevechtseenheden, waarbij goed moet worden geluisterd naar de ervaringen die nu al door Nederlandse eenheden zijn opgedaan. Op basis van deze informatie moeten voor de meest voorkomende situaties effectieve drills worden ontwikkeld, die vervolgens door de eenheden moeten worden aangeleerd en geoefend.

Daarbij gelden twee aanbevelingen. Ten eerste moet goed worden begrepen hoe de inzet van drones van invloed is op ons manoeuvreoptreden met verbonden wapens. De strijd in Oekraïne onderstreept het voortdurende belang van traditionele wapensystemen als tanks en artillerie; de vraag is hoe we de nieuwe technologieën in ons optreden kunnen integreren om hier zoveel mogelijk voordeel mee te behalen. Daarnaast is het belangrijk te onderkennen dat ontwikkeling van dronetechnologie snel gaat, en dat aanpassingen in de wijze van optreden hiermee in de pas moeten lopen. Drones zijn bijvoorbeeld steeds beter in staat autonoom in zwermen op te treden, en innovaties op het gebied van controllers kunnen de wijze waarop drones kunnen worden bestuurd snel veranderen. Het is daarom zeer verstandig om te blijven volgen wat dronetechnologie voor het optreden van verschillende eenheden kan beteken. Het goed volgen van de technologische state-of-the-art en het trainen en experimenteren met nieuwste technologie zijn daarbij essentieel.

Pas zo nodig de doctrines aan

Uit het voorgaande volgt logischerwijs dat de implementatie van drones op het slagveld kan raken aan de fundamentele beginselen waarmee militaire strijdkrachten hun handelingen sturen ter ondersteuning van hun doelstellingen. Het kan nodig zijn een aantal doctrines te herzien. Denken over doctrines kan traditiegetrouw slechts bij weinig militairen op veel enthousiasme rekenen, maar ze vormen belangrijke kaders voor het optreden van de krijgsmacht: de doctrinaire regels worden algemeen aanvaard als gezaghebbend én vormen bijvoorbeeld de basis van onderwijsprogramma's.

22 F.S. Gady, 'How an Army of Drones Changed the Battlefield in Ukraine', *Foreign Policy*, 6 december 2023. Zie: https://foreignpolicy.com/2023/12/06/ukraine-russia-war-drones-stalemate-frontline-counteroffensive-strategy/.

Een drone besturen is complexer dan een handvuurwapen bedienen. De krijgsmacht moet daarom bij de werving goed kijken naar functie-eisen

FOTO MCD, JOHN VAN HELVERT

Het grootschalige gebruik van drones roept talloze vragen op over onze doctrines. In welke mate kunnen landmachteenheden aan manoeuvreoorlogsvoering doen, als vijandelijke drones met effectieve A2/AD het gevechtsveld ernstig begrenzen en het real-time inzichtelijk maken? Hoe realistisch is een strategie met verbonden wapens als het luchtruim met goedkope drones gesloten kan worden voor dure en kwetsbare F-35's en Apaches, of als tanks kwetsbaarder worden omdat antitankdrones effectiever worden? In hoeverre zijn onze fregatten of onze amfibische transportschepen kwetsbaar voor aanvallen met relatief goedkope onbemenste oppervlakteschepen? En wat betekent die grotere kwetsbaarheid bijvoorbeeld voor onze mogelijkheid om grootschalige maritieme of amfibische operaties uit te voeren? Over het algemeen geldt: als militaire doctrines onvoldoende rekening houden met de laatste technologische ontwikkelingen, bereiden ze de krijgsmacht voor op de vórige oorlog, en niet op de volgende.

Stel ruimte ter beschikking

Politiek en samenleving moeten samen met de krijgsmacht de randvoorwaarden creëren waarbinnen de krijgsmacht snel de noodzakelijke stappen kan zetten om te leren vechten met en tegen drones. Zo is het voor de krijgsmacht van levensbelang veel te kunnen oefenen met het optreden met verschillende soorten drones, en met het optreden tegen vijanden met drones. Alleen door te trainen geven we onze militairen de gelegenheid genoeg ervaring op te doen, kunnen we bezien wat wel of niet werkt en kunnen we verbeterpunten vaststellen.

Ook de recente *Defensienota* pleit voor meer ruimte in eigen land om te kunnen oefenen, en het ligt inderdaad in de rede één of meerdere oefenterreinen aan te wijzen als oefenterrein voor het optreden met drones. Op dergelijke terreinen moet het voor commandanten eenvoudiger worden om luchtruim te reserveren, en moet voldoende ruimte en omstandigheid zijn

om te trainen in verschillende samenstellingen en op verschillende niveaus. In sommige gevallen kan de grootschalige inzet van drones op oefenterreinen voor overlast zorgen, en dat kan leiden tot een gebrek aan draagvlak bij de lagere overheden en NIMBY-gedrag bij de bevolking. We zien dit als een noodzakelijke prijs die de samenleving zou moeten willen betalen: we kopen er een verhoogde veiligheid mee. Hier ligt een verantwoordelijkheid voor de politiek om leiderschap te tonen, en draagvlak te scheppen.

Vereenvoudig inkoopprocedures

Daarnaast kunnen de snelheid en omvang waarmee onze geopolitieke tegenstanders investeren in hun wapenarsenalen van belang zijn een aantal bureaucratische en procedurele belemmeringen bij de aanschaf van drones weg te nemen, en de aanschaf van drones aanzienlijk te vereenvoudigen. Het uitvragen en produceren van wapensystemen en -platformen is (terecht) aan allerlei regelgeving verbonden. Het nadeel is dat dit soort inkoopprocessen jaren kunnen duren, en het is maar de vraag of we die tijd nu hebben. Minder complexe en minder bureaucratische regelgeving zou voor onze krijgsmacht vaart in de ontwikkeling en productie van wapensystemen kunnen betekenen. De coronacrisis heeft laten zien hoe snel bestaande procedures in geval van nood kunnen worden opgeschort. We bepleiten dat we nu met eenzelfde bestuurlijke wendbaarheid de aanschaf van drones en andere noodzakelijke systemen moeten vergemakkelijken.

Nederlandse en Europese productie

Daarnaast moeten we overwegen de productie van drones meer in eigen hand te nemen, al dan niet samen met Europese bondgenoten. Zeker voor drones geldt dat ze op schaal moeten worden ingekocht of gemaakt: kwantiteit is ook een kwaliteit, en die kwantiteit is noodzakelijk. Europese droneproductie verkleint de afhankelijkheid van de Verenigde Staten, en stimuleert de Europese economie. Vanwege de hier aanwezige hoogwaardige kenniseconomie zou een stevige investering in de productie van drones goed kunnen zijn voor ‘de BV Nederland’.

Het Actieplan Productiezekerheid Onbemenste Systemen is een stap in de goede richting. De geschiedenis laat zien dat een verstandige investering in defensie kán werken: democratieën komen over het algemeen bij het uitvoeren van geostrategische industriepolitiek later op stoom dan autocratieën, maar als ze eenmaal op gang zijn, zijn ze door de flexibiliteit en innovatiekracht van de vrije markt tot grootse prestaties in staat. In 1939 hadden de Verenigde Staten een relatief kleine krijgsmacht, met nog geen 1200 vliegtuigen, waarvan er bovendien veel verouderd waren. De verpletterende overwinningen van Duitsland in de eerste meidagen van 1940 lieten president Roosevelt zien dat hij de Amerikaanse krijgsmacht snel zou moeten uitbreiden. Hij riep zijn landgenoten 6 dagen na de val van Parijs op om 50.000 vliegtuigen per jaar te produceren. Een absurd aantal, dat door velen werd weggehoond. Tegen 1944 produceerden Amerikaanse fabrieken niet minder dan 100.000 vliegtuigen per jaar: méér dan de Asmogendheden uit de lucht konden schieten. Het gespierde productievermogen droeg in belangrijke mate bij aan de Amerikaanse militaire dominantie tegen het einde van de oorlog.

Conclusie

Het duurt altijd even voor grote technologische veranderingen goed begrepen en omarmd worden. Door onzekerheid over de gevolgen van technologische nieuwigheden schieten we soms zelfs in onze weerstand. Het is nu nauwelijks meer voor te stellen, maar de eerste mensen met een mobiele telefoon werden eind jaren negentig door de meeste mensen gezien als interessant-willen-doenerige patsertjes. Wat in het burgerleven zo is, is binnen de krijgsmacht soms niet anders. Van de Engelse maarschalk Alexander Haig werd gezegd dat hij in 1915 dacht dat het machinegeweer een overschat wapen was, en zeker ongeschikt om paarden tegen te houden. ‘Goed gefokte paarden’ zouden altijd noodzakelijk blijven op het slagveld, en ‘twee

Het is voor de krijgsmacht van levensbelang veel te kunnen oefenen met verschillende soorten drones FOTO MCD, JOHN VAN HELVERT

machinegeweren per bataljon' zou meer dan genoeg zijn. Het verhaal is waarschijnlijk apocrief, maar desondanks illustratief voor de weerstand die ook in militaire organisaties soms gevoeld kan worden tegen vernieuwing door technologie.

We begonnen dit stuk met de stelling dat drones een noodzakelijke technologie zijn, die de slagkracht en overlevingskansen van de krijgsmacht aanzienlijk kunnen bevorderen. We vinden daarom dat de krijgsmacht serieus zaak moet maken met de krijgsmachtbrede implementatie van deze technologie, en doen op basis van ons onderzoek een paar aanbevelingen. We willen daarmee niet suggereren dat drones een voldoende voorwaarde zijn voor succes op het slagveld van morgen. Technologie is zelden een game changer op het slagveld, en zeker niet de enige belangrijke factor. Slimme strategieën, effectief leiderschap, een goed uitgeruste en gemotiveerde troepenmacht, goede logistiek, en een zeker elan dragen allemaal bij aan de slagvaardigheid van een krijgsmacht. Nu en in de toekomst.

Maar op sommige momenten in de militaire geschiedenis speelt technologie wel degelijk een grote rol. Krijgsmachten die niet tijdig onderkennen welke technologische nieuwigheden in hun tijd noodzakelijke voorwaarden vormen voor succes op het slagveld, betalen de prijs doorgaans in bloed. Het Engelse opperbevel liet zich door de slachtpartijen aan het Westelijk Front overtuigen van de effectiviteit van het machinegeweer; het duurde nog jaren voordat de staven hadden uitgedokterd hoe ze het optreden aan de nieuwe, door dit wapen geschapen realiteit moesten aanpassen. Intussen lieten miljoenen mannen het leven tussen de klaprozen. We hebben nu (kort) een moment waarin we kunnen handelen, dat ons in staat stelt een dergelijk scenario te voorkomen. Laat ons dat moment grijpen. ■

De langzame bevrijding van Noord-Brabant in 1944

Orde scheppen in de chaos

Dr. Jack Didden*

'Battles are in fact chaotic affairs in which personalities and the element of chance play a considerable part. Victory goes to the commander who can first create some sort of order out of the terror and confusion.'[1]

Waarom verliep de bevrijding van Noord-Brabant zo traag?[2] De eerste Brabantse plaatsen werden op 17 september 1944 bevrijd, maar het laatste dorp, Moerdijk, viel pas op 9 november in Poolse handen, bijna twee maanden later. Ter vergelijking: na de uitbraak in Normandië duurde de bevrijding van heel Frankrijk en België amper een maand. Een verklaring hiervoor kan alleen gevonden worden door de twee tegenstanders met elkaar te vergelijken. Bij de geallieerde troepen ligt de focus op het Britse leger omdat driekwart van de betrokken eenheden Brits was of volgens de Britse doctrines was opgeleid.[3]

Een Britse artillerie-eenheid in de Drunense duinen. Waarom verliep de bevrijding van Noord-Brabant in 1944 zo traag?

FOTO COLLECTIE SWARTS/DIDDENS

De bevrijding van Noord-Brabant speelde zich af in drie fasen. De eerste, operatie Market Garden, duurde van 17 tot 25 september. De Britse veldmaarschalk Bernard Law Montgomery wilde, met instemming van de hoogste geallieerde bevelhebber in West-Europa Dwight D. Eisenhower, de Duitse nederlaag in Frankrijk maximaal benutten door de Duitse Westwall te omzeilen en Duitsland binnen te trekken. De operatie mislukte en eind september was slechts een lange strook van Eindhoven tot de Betuwe in geallieerde handen, de zogenaamde Corridor. De Duitse bevelhebbers pleitten voor een terugtocht achter de grote rivieren. Hitler verbood dit, Noord-Brabant moest in Duitse handen blijven, vooral om de verbinding met Zeeuws-Vlaanderen en Walcheren niet te verliezen.[4] Daarnaast speelde Hitlers Brückenkopf Strategie' een rol. Sinds 1943 had Hitler een obsessie voor bruggenhoofden vanuit het waanidee dat zij als startpunt konden dienen voor tegenaanvallen en Noord-Brabant was in Hitlers ogen één groot bruggenhoofd. Hitlers bevelhebbers hadden na Normandië maar één doel: 'dem Führer Zeit gewinnen'.[5]

Intussen hield hun tegenspeler, Montgomery, de blik nog steeds gericht op Duitsland. De taak om zijn westelijke flank te zuiveren wees hij toe aan het Canadese First Army (luitenant-generaal H.D.G. Crerar).[6] Dit was fase twee. De Canadezen lanceerden op 24 september een aanval in de richting van zowel Tilburg als Woensdrecht met als einddoel het verdrijven van het Duitse 15. Armee van generaal Gustav von Zangen tot achter de Maas en het Hollands Diep. Tegelijkertijd rukte oostelijk van de Corridor een Amerikaanse pantserdivisie op naar Venlo. Ook hier was de Maas het voorlopige eindpunt. Alle aanvallen liepen vast en begin oktober bevonden de geallieerde operaties in Noord-Brabant zich in een impasse.

Half oktober gaf Eisenhower de Britse veldmaarschalk opdracht zijn focus te verleggen naar Noord-Brabant, zodat eindelijk de haven van Antwerpen in gebruik kon worden genomen. Montgomery beval dat dit moest worden bereikt door twee op elkaar afgestemde operaties, Suitcase en Pheasant.[7] Deze operaties waren tactisch van aard. Omdat het vooral op dat niveau misging voor de geallieerden richt dit artikel zich op deze derde fase.

De effectiviteit van een militaire eenheid wordt beoordeeld met een bestaan theoretisch model.[8] Dat beschrijft het militair vermogen van een eenheid vanuit drie componenten: een fysieke, een conceptuele en een morele. De fysieke wordt gevormd door de mankracht, de uitrusting en het gezamenlijk optreden (waarmee ook de effectiviteit wordt bedoeld). De conceptuele component verwijst naar de tactiek die troepen moeten kunnen toepassen, wat ze geleerd hebben op dit gebied, hoe ze zijn opgeleid en hoe ze dat in de praktijk brengen. De derde component betreft het moreel van de troepen, maar ook de groepscohesie, kameraadschap, trots, discipline, integriteit, trouw en leiderschap. Deze laatste component is het minst tastbare en voorspelbare element, maar is vaak beslissend als het gaat om winnen of verliezen. Om te begrijpen waarom de ene partij minder presteerde dan de andere moeten we dus deze drie aspecten onder de loep nemen, te beginnen met de Duitse kant.

* Dr. Jack Didden is militair historicus en auteur van vele boeken over de Tweede Wereldoorlog.

1 H. Essame, *The Battle for Germany* (New York, 1969) 52-3.

2 Een versie van dit artikel verscheen in *Het Noordbrabants Historisch Jaarboek 38* (2021).

3 Namelijk 20 van de 26 brigades. Ook de twee Canadese eenheden (één divisie en één pantserbrigade) volgden de Britse tactiek al hadden die een andere dynamiek wat betreft de fysieke en morele component. Alleen de 104th U.S. Infantry Division valt buiten dit betoog.

4 Kriegstagebuch Heeresgruppe B, Führerbefehle, Ia 839/44, 25.09.44. Roll 3 folder 5.

5 Dagorder veldmaarschalk Model (KTB LXXXXIX AK, Gefechtsbericht, 01.09.44).

6 Montgomery Directive M 527, 27.09.44.

7 Montgomery Directive M 532, 16.10.44.

8 Defensiestaf, *Nederlandse Defensie Doctrine* (Den Haag 2019); Chief of Staff of the British Army, *Army Doctrine Publication Operations* (Londen 2010).

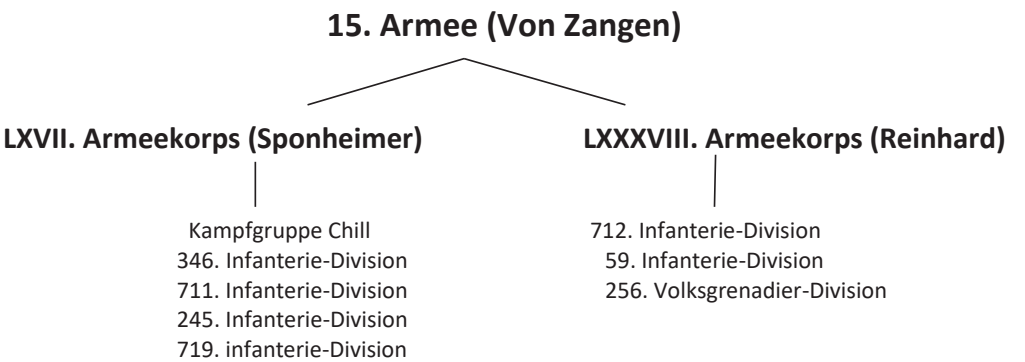

Figuur 1 15. Armee

De Duitse fysieke component

Het 15. Armee in Noord-Brabant bestond uit acht divisies aangestuurd door twee legerkorpsen (zie Figuur 1). De gemiddelde organieke sterkte van de Duitse divisies in 1944 was 12.000 man.[9] Maar veel divisies waren nog in opbouw ten tijde van de geallieerde invasie op 6 juni 1944 en bereikten nooit hun maximale sterkte. Het werkelijke aantal manschappen lag in oktober 1944 sowieso lager als gevolg van de verliezen in Frankrijk en België. Zo telde de 85. Infanterie-Division van luitenant-generaal Kurt Chill (de kern van de latere Kampfgruppe) bij aankomst in Turnhout nog slechts duizend man en had ze geen zware wapens meer.[10]

Bij de zware verliezen in Normandië kwam ook nog de terugtocht van het 15. Armee. Eind augustus stond de linkerflank nog aan de Seine, twee weken later arriveerden de eerste eenheden in Noord-Brabant.[11] Het is een mythe dat de Wehrmacht gemotoriseerd was tijdens de Tweede Wereldoorlog, want het merendeel van het leger verplaatste zich net als in de Eerste Wereldoorlog lopend, per fiets of met paarden. Sommige infanteristen hadden bij aankomst in Noord-Brabant een afstand van meer dan 350 kilometer afgelegd, te voet! Von Zangens leger was dus ernstig verzwakt qua personele en materiële sterkte. Daar tegenover stond versterking uit onverwachte hoek.

Tijdens de terugtocht door Noord-Frankrijk en België hadden de divisies veel van hun zware wapens verloren, hoewel bij de overtocht over de Westerschelde meer was gered dan Von Zangen had durven hopen. Om het gemis goed te maken, vielen de troepen terug op het luchtafweergeschut, de Flak, georganiseerd in brigades. Al in Rusland en Noord-Afrika was het beste geschut ter wereld, het 8,8 cm-kanon, zeer effectief gebleken tegen tanks. Daarnaast werd tegen grondtroepen gebruik gemaakt van de lichtere Flak. De 2,0 en 3,7 cm-granaten bleken uiterst dodelijk tegen de infanterie. Veel lichte en zware Flak-brigades, die eerder bij vliegvelden en andere cruciale plaatsen stonden opgesteld, trokken mee naar het noorden. De brigades werden snel toegewezen aan divisies en legerkorpsen en zorgden zo voor extra vuursteun.

De meeste divisies die Noord-Brabant binnenstroomden in september hadden nog een handicap, ze waren ‘bodenständig’. Dat wil zeggen: ze waren opgeleid en uitgerust om vanuit vaste posities tegen de vijand te vechten. Ze hadden dan ook nauwelijks gemotoriseerd transport en manoeuvreren en verplaatsen hadden ze nooit geoefend. Het was daarom een prestatie van formaat dat het 15. Armee, dat vanaf 4 september (de bevrijding van Antwerpen) volledig klem zat tegen de Belgische Kanaalkust,

9 Georg Tessin, *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939-1945 Band 15*, (Osnabrück, 1988) 154-155.

10 Kriegstagebuch LXXXVIII. Armeekorps, Anlage B 265, 09.09.44 en B 271, 13.09.44, War Diary 50th Division, 09.09.44; First Canadian Army SIR 17.09.44.

11 Jack Didden en Maarten Swarts, *The Army that got away, The 15. Armee in the summer of 1944* (Drunen, 2022).

wist te ontsnappen aan de vernietiging door Montgomery's veel mobielere strijdmacht. Dit erkende zelfs hun opponent: 'Experience in large scale retreats has always shown the tremendous difficulty of organizing troops who have carried out a long and painful march after being overwhelmed in battle.'[12]

Von Zangens leger had ook geen tanks. Dat was een serieuze handicap in de strijd tegen een legermacht die bij de start van Suitcase en Pheasant over niet minder dan 900 tanks beschikte. Het waren immers tanks die het karakter van de oorlog bepaalden. Dankzij deze mobiele wapenplatforms hadden de Duitsers in vier weken Frankrijk op de knie gekregen, wat tijdens de Eerste Wereldoorlog in nog geen vier jaar was gelukt. Tanks waren en zijn het gezicht van de moderne oorlog, waar 'vuur en beweging' het leidende principe is.[13] Von Zangen had er dus geen. Toch waren zijn troepen niet helemaal kansloos tegen geallieerde tanks. Allereerst waren daar de hand gedragen antitankwapens, zoals de Panzerfaust en de grotere Panzerschreck/Ofenrohr, de Duitse versie van de Bazooka. Ook had elke divisie een eenheid met antitankkanonnen van het type 7,5 cm Pak 40, uiterst effectief tegen geallieerde tanks. Meestal was één compagnie hiervan gemotoriseerd en uitgerust met Panzerjäger (rupsvoertuigen met een antitankkanon). Extra vuursteun, niet alleen als artillerie, maar zeker ook in de rol van antitankgeschut, werd zoals gezegd verleend door de Flak die samen met Von Zangens leger in Noord-Brabant arriveerde. Minstens even belangrijk in de afweer tegen tanks waren de Sturmgeschütze, deels georganiseerd in zelfstandige eenheden. Omdat deze voertuigen geen draaibare koepel hadden, waren ze minder geschikt als aanvalswapen, maar in de verdediging waren ze beslist de gelijke van een tank en soms zelfs superieur. Dat zou ook in Noord-Brabant blijken. Bovendien gaven de voertuigen alleen al door hun aanwezigheid morele steun aan de infanterie.

Het grootste probleem aan Duitse kant was ongetwijfeld het volledig ontbreken van luchtsteun door de eigen Luftwaffe. De geallieerden hadden sinds de zomer van 1944 het absolute luchtoverwicht, wat betekende dat de Duitse grondtroepen geen ondersteuning, maar ook geen bescherming kregen vanuit de lucht. In theorie konden ze zich dan ook alleen 's nachts verplaatsen. In Normandië was dat inderdaad het geval. Maar in de weken daarna werd dit anders en in de praktijk liet zich vaak geen enkel geallieerd vliegtuig zien boven het Brabantse land en waren verplaatsingen overdag zeker risicovol, maar wel mogelijk. Al met al was de fysieke component niet bepaald in het voordeel van de Wehrmacht.

Het was een prestatie van formaat dat het 15. Armee wist te ontsnappen aan de vernietiging

De Duitse morele component

Het moreel in het Duitse leger eind 1944 was, simpel gezegd, wisselend.[14] Gehoorzaamheid was zo leidend voor de Duitse mentaliteit dat zelfs twijfelaars braaf de hun opgedragen taken bleven vervullen, zelfs in het zicht van het naderende einde. Bovendien was de discipline ongekend hard en begon die naarmate de oorlog verstreek ronduit moordzuchtige trekken te krijgen. In plaats van rechtspraak in de gebrui-

12 Montgomery of Alamein, *Normandy to the Baltic* (Londen, 1946) 121.
13 Zie bijvoorbeeld O.P. van Wiggen et al, *Tactiek om te begrijpen* (Almere, 2009) 23-33.
14 Voor een uitvoerige discussie verwijs ik naar mijn dissertatie, *Fighting Spirit* (Nijmegen, 2012) 341-357.

FOTO BUNDESARCHIV

Generaal Gustav von Zangen, de bevelhebber van 15. Armee (achter het bureau). Op de voorgrond Albert Speer

kelijke zin van het woord waren de militaire rechters zodanig geïndoctrineerd in het nationaalsocialistische gedachtengoed dat er beter van terreur kan worden gesproken. Tijdens de Tweede Wereldoorlog spraken Duitse militaire rechtbanken 20.000 doodvonnissen uit, waarvan 60 tot 70 procent daadwerkelijk werd voltrokken.[15] Ter vergelijking: in het Britse leger kregen tijdens de oorlog veertig soldaten de doodstraf, in het Amerikaanse werd slechts één soldaat geëxecuteerd. (Aan de andere kant: het Rode Leger was nog meedogenlozer dan de Wehrmacht en executeerde niet minder dan 157.000 soldaten.)

Angst was dus een belangrijke drijfveer om door te vechten, maar het was niet de enige of doorslaggevende factor. Een enkeling vocht verbeten door vanuit een geloof in de eindoverwinning, maar veruit de meesten, ook zelfverklaarde antinazi's, deden domweg hun plicht. Leidend hierbij was, en dat geldt voor soldaten in alle oorlogssituaties en alle tijden, dat zij principieel hun kameraden niet in de steek wilden laten. Desondanks waren er ook militairen die zich wel overgaven zodra de kans zich voordeed, vooral oudere mannen en zogeheten Volksdeutsche.[16] Dat hun motivatie om te vechten te wensen overliet, is evident. Daarbij ging het niet om kleine aantallen. In de meeste divisies van het 15. Armee viel 40 procent in deze categorie.[17] Om de verliezen aan te vullen, arriveerden er vanaf midden september druppelsgewijs rekruten uit Duitsland. Daarmee was het probleem nog niet opgelost. Niet alleen waren zij gering in aantal, ook met hun kwaliteit was het treurig gesteld.[18] Zo kwamen begin oktober 246 rekruten van 17 en 18 jaar oud in Tilburg aan. De staf van de 245. Infanterie-Division achtte hun gevechtswaarde 'nul' en stuurde ze daarom naar de Isabellakazerne in Vught om hun basisopleiding af te ronden.[19]

De Duitse conceptuele component

De kracht van het Duitse leger lag vooral in het conceptuele element, meer bepaald het tactisch niveau waar slagen en gevechten worden beslist. Militaire tactiek stoelt op vier principes: 'sterker

15 Norbert Haase, 'Wehrmachtangehörige vor dem Kriegsgericht', in Rolf-Dieter Müller en Hans-Erich Volkmann, *Die Wehrmacht, Mythos und Realität* (München, 1999).
16 Volksdeutsche waren mannen van dienstplichtige leeftijd uit gebieden die het Derde Rijk sinds 1939 had ingelijfd, meestal delen van Polen, Frankrijk of Tsjechië.
17 Interrogation Report Second Army, 10 september 1944.
18 Een uitzondering vormden de Fallschirmjäger.
19 Kriegstagebuch LXXVIII. Armeekorps, 09.10.44.

zijn dan de vijand, (…) vuuroverwicht, combineren van vuur en beweging en (…) vrijheid van handelen.'[20] Op de eerste drie punten zagen de Duitsers zich in 1944 overvleugeld door de tegenstander. Toch bleef het streven naar vrijheid van handelen het hoogste doel in de Wehrmacht. Dat was geen toeval. Het belangrijkste tactisch principe in het Duitse leger was de Auftragstaktik. Dat kwam er op neer dat een officier zelf bepaalde hoe hij een gegeven opdracht (Auftrag) uitvoerde. Een Duitse officier had grote vrijheid hoe om te gaan met een opdracht.[21] Het centrale adagium was: altijd handelen. Foute beslissingen werden getolereerd, niets doen was een doodzonde. In de Wehrmacht waren de betrekkingen tussen het kader en hun ondergeschikten veel beter dan tijdens de Eerste Wereldoorlog en ook onderofficieren en manschappen werd geleerd initiatief te gebruiken en zelf na te denken.[22]

De kracht van het Duitse leger lag daarnaast in het zesde oorlogsjaar vooral in de ruime ervaring, althans bij het kader. Alhoewel het merendeel van de manschappen in de divisies in Noord-Brabant onervaren was toen ze voor het eerst tegen het geallieerde invasieleger in het veld moesten treden, was het kader juist gehard door de ervaringen in Rusland.[23] Aan het Oostfront hadden veel officieren, maar ook onderofficieren, zich verder bekwaamd in de militaire vaardigheden. Na de verovering van Polen waren veel tekortkomingen aan het licht gekomen, vooral bij de infanterie, maar deze werden grotendeels opgelost nog voor het Derde Rijk in het West-Europa ten strijde trok. Onder meer dankzij innovatief, energiek en snel opereren werd Frankrijk in vier weken verslagen, hoewel de Wehrmacht het tegen een overmacht moest opnemen. Verdere ervaring werd opgedaan op de Balkan en in Noord-Afrika, maar vooral in de Sovjet-Unie, waar de Duitse troepen van meet af aan verwikkeld waren in een uiterst bloedige strijd tegen een veel sterkere tegenstander.

Na een reeks overwinningen keerde daar het tij definitief in 1943 en werd een snelle nederlaag alleen voorkomen door snel en flexibel opereren. Georganiseerd terugtrekken is een van de lastigste militaire manoeuvres, maar ook hierin waren de troepen goed getraind. Het Duitse handboek voor officieren uit 1936 bevatte een instructie over de manier waarop een succesvolle terugtocht moest worden uitgevoerd.[24] Deze is te uitgebreid om hier in detail te bespreken, maar de belangrijkste aanbevelingen waren: snel afstand creëren tot de vijand, een terugtocht zo goed mogelijk voorbereiden, de terugtocht laten dekken door een beweeglijke achterhoede – altijd ondersteund door artillerie – en wegversperringen opwerpen om de vijandelijke opmars te vertragen. Verder waren goede verbindingen essentieel, moesten bij de nieuwe stelling voorraden munitie, brandstof en voedsel klaarliggen, en moest de infanterie gebruikmaken van bestaande wegen, maar tegelijk zoveel mogelijk loodrecht op het front terugtrekken.

Daarnaast waren er in 1944, vanuit de praktijk, een paar richtlijnen bijgekomen. De allerbelangrijkste waren misschien wel dat de terugtocht naar de nieuwe stelling altijd 's nachts plaatsvond en dat deze beweging bij voorkeur werd aangestuurd vanaf het legerkorpsniveau.[25] Vrijwel alle originele Duitse papieren uit deze periode zijn verloren gegaan, maar van een enkele eenheid is een rapport bewaard gebleven over zo'n terugtocht.[26] Dit bevatte een aantal aanbevelingen. De belangrijkste was dat er, ongeacht de omstandigheden, altijd een reserve moest zijn. Een handjevol soldaten kon al voldoende zijn om de opmars van de tegenstander te vertragen. Ook moesten er overal opvangpunten worden ingericht voor verdwaalde groepjes of individuele soldaten.

20 Wiggen et al, *Tactiek om te begrijpen*, 7.
21 Een uitgebreide bespreking van de ontwikkeling staat in Stephan Leistenschneider, 'Auftragstaktik', in Gross, *Führungsdenken in europäischen und nordamerikanischen Streitkräften im 19. und 20. Jahrhundert* (Hamburg-Berlijn-Bonn, 2001) 175-190.
22 B.H. Liddell Hart, *The other side of the Hill* (Londen, 1948) 265.
23 Dat valt af te leiden uit de *Personalakten* van de betreffende officieren en de verhoren van de krijgsgevangenen in de Britse en Canadese *Intelligence Reports* en *Intelligence Summaries*.
24 *Heeresdienstvorschrift 300/II*, Berlin 1936, 511-530.
25 Deze ervaringen sluiten naadloos aan bij die van de Amerikanen en Zuid-Vietnamezen in 1972. Zie: G.H. Turley, *The Easter Offensive, Vietnam 1972* (Novata, 1985).
26 KTB 331 ID, Gefechtsbericht (Ia 437/44), 08.10.44.

Daarnaast moest er te allen tijde contact zijn met de staf van het legerkorps. De infanterie moest het bevel krijgen over de artillerie, vooral omdat in een fluïde situatie verbindingen vaak problematisch waren. Tot slot concludeerde de opsteller dat kleine verkenningseenheden de volgende stelling en de wegen daarnaartoe moesten verkennen, ruim voor de hoofdmacht zich terugtrok.

In een apart hoofdstuk van het hierboven genoemde handboek voor officieren werd ook aandacht besteed aan het vertragend gevecht, het inzetten van achterhoedes, het tijdig voorbereidingen treffen, het optimaal benutten van het terrein, enzovoort. Hoe ging dit vertragend gevecht in 1944 in zijn werk? Dat kunnen we afleiden uit een divisiebevel van de van de 712. Infanterie-Division (luitenant-generaal Neumann) van 14 september 1944.[27] Neumann wees Grenadier-Regiment 745, een van twee regimenten in de divisie, aan als achterhoede. De terugtocht moest om exact 21.00 uur beginnen. Het bevel legde vast wie waar front moesten nemen, waar de vakgrenzen waren en welke eenheden aan de divisie werden toegewezen. De hoofdmacht zou zich in één sprong terugtrekken terwijl de Pioniere bruggen opbliezen achter de laatste troepen. Voor dit doel kreeg ieder bataljon een groepje van deze genisten toegewezen met een eigen voertuig en voldoende explosieven. Eindverantwoordelijk waren de bataljonscommandanten. Intussen moest een achterhoede de vijand zo lang mogelijk ophouden. Het bevel luidde letterlijk: ‘Het komt er in de eerste plaats op aan dat de achterhoede de sterkte van de bezetting groter doet lijken dan zij is, en daarnaast het zwaartepunt legt bij de hoofdwegen om een snel oprukken van de vijand met tanks en verkenningsvoertuigen te

FOTO COLLECTIE DIDDEN/SWARTS

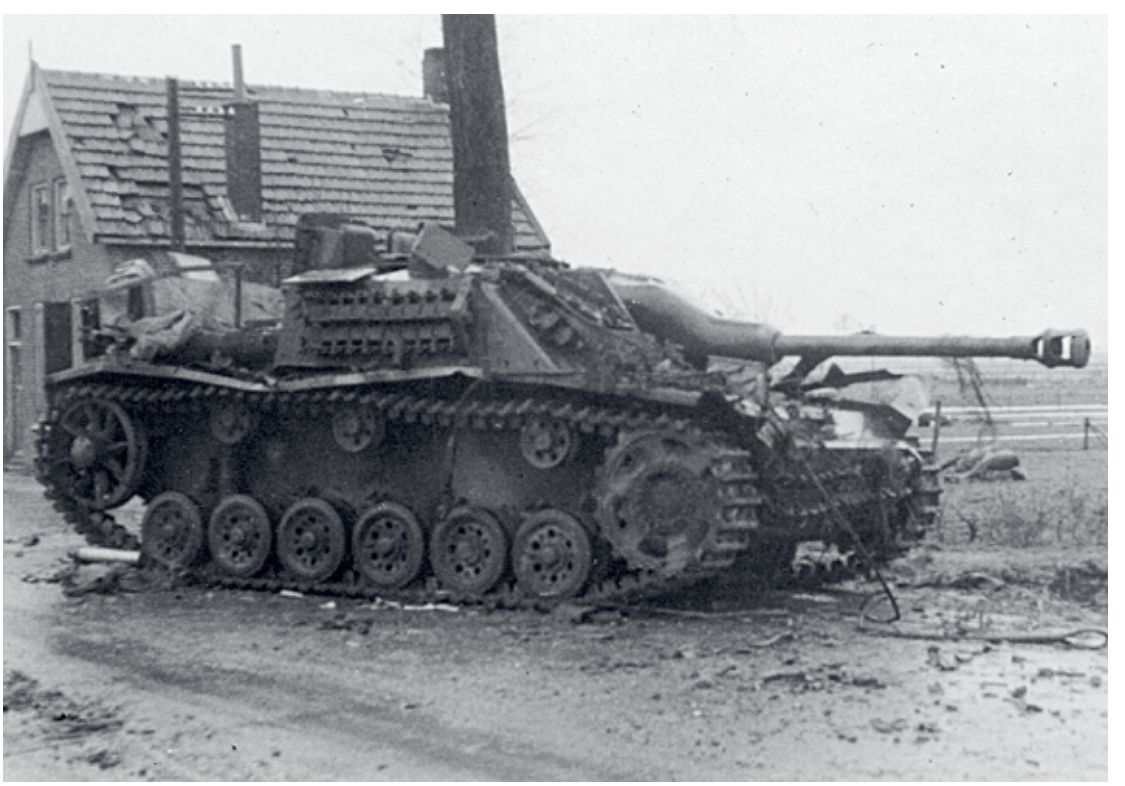

Een achtergelaten Sturmgeschütz III bij Moerdijk. Dit type Duits materieel bracht Britse tanks veel verliezen toe, en daarmee vertraging in de opmars, omdat het leidde tot het patroon van concentreren-aanvallen-stoppen, en weer opnieuw

27 KTB 712 ID, Divisions Befehl Nr. 12, Ia 8230 (3020)/44, 14.09.44.

Kaart 1 Duitse opvanglinies voor de terugtocht

verhinderen. De achterhoede voert verkenningen uit op de flanken om een penetratie of brugslag vast te stellen.' Vervolgens werden er twee batterijen van de divisie-artillerie aangewezen die in stelling moesten blijven om vuursteun te kunnen geven aan de achterhoede. Tot slot kreeg de commandant van de antitankeenheid, Hauptmann Poll, bevel vooral geen kostbare 8,8 cm Flak-kanonnen achter te laten bij de achterhoede. Zijn eigen afdeling bestond uit drie compagnieën, twee daarvan met ieder drie stuks getrokken 7,5 cm Pak 40-kanonnen. Zijn gemotoriseerde compagnie was intussen al in Hulst aangekomen.

Het was de grootste angst van iedere Duitse commandant ingehaald of omsingeld te worden door geallieerde eenheden. Vandaar ook de nadruk op antitankwapens bij de achterhoede. Daarom had iedere compagnie van Neumanns divisie Ofenrohre uitgereikt gekregen.[28] De achterhoede stond onder bevel van één man, de zogenoemde Nachhutführer. Zoals gebruikelijk kregen de ondercommandanten alleen een algemeen bevel over het doel van hun inzet, de uitwerking bepaalden ze zelf volgens het principe van de Auftragstaktik. Deze aanpak bleek uiterst effectief. Tijdens de terugtocht van het 15. Armee, van de Seine tot de Westerschelde, waren er iedere dag legio mogelijkheden voor de gemotoriseerde geallieerde eenheden om Duitse troepen in te halen en te omsingelen. Iedere keer faalde een dergelijke poging omdat kleine Duitse achterhoedes, vaak niet meer dan een compagnie, roet in het eten gooiden.[29]

Een goede voorbereiding was natuurlijk essentieel. Ruim voor de Brits-Canadese aanval in Noord-Brabant werden op stafkaarten nieuwe opvanglinies ingetekend onder de naam Stellung II en Stellung III, routes voor de terugtocht werden vastgelegd en bij bruggen en veerponten stond luchtafweer (zie Kaart 1). Vanuit de Kriegsmarine was een speciale staf belast met het overzetten en ook het tonnage van iedere oversteekplaats was bekend, zodat iedere divisie vooraf precies wist welke voertuigen waar konden worden overgezet.[30] Aangezien Von Zangen en zijn staf een grote geallieerde aanval over een breed front verwachtten, werd een terugtocht tot achter de Waal en de Merwede gepland met de codenaam 'Doppelsprung'.[31] Zo was ervaring een belangrijke factor van de effectiviteit van het Duitse optreden.

28 Verhoren POW's van 712 ID door het Canadese leger.
29 Zie voor legio voorbeelden Didden en Swarts, *The Army that got away*.
30 KTB Admiral in den Niederlanden, 08.10.44 en 10.10.44; KTB LXXXVIII AK, 12.10.44, 16.00 uur, Anlage C261, 05.10.44 en Anlage B 397 15.10.44.
31 KTB LXXXVIII AK, Anlage B 438, 27.10.44.

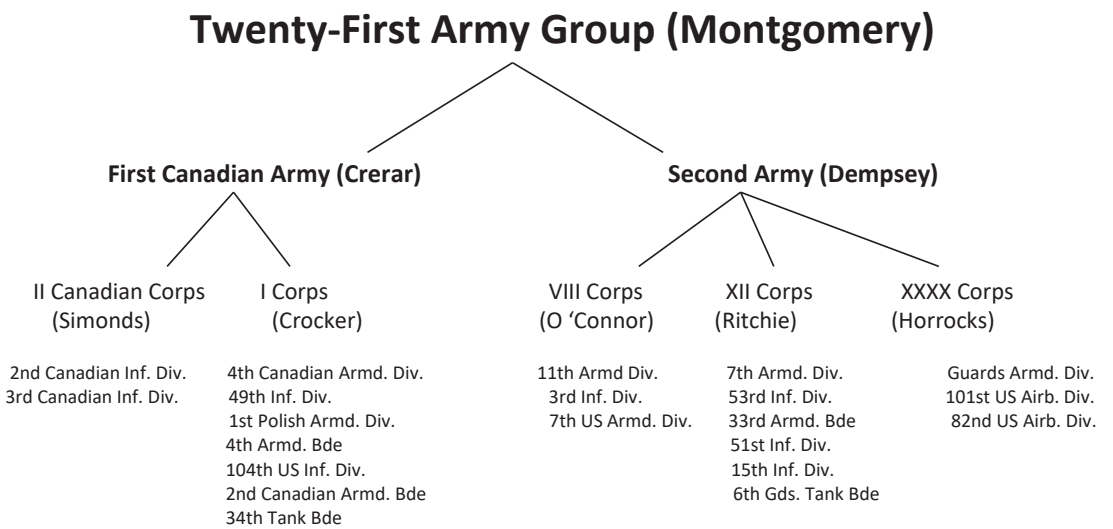

Afkortingen:
Inf. Div. = Infantry Division (infanteriedivisie)
Armd. Div. = Armoured Division (pantserdivisie)
Armd. Bde = Armoured Brigade (pantserbrigade)
Airb. Div. = Airborne Division (luchtlandingsdivisie)
Gds. = Guards
Tank Bde = Tank Brigade

Figuur 2 21st Army Group

De Britse fysieke component

Noord-Brabant viel onder de Twenty-First Army Group onder bevel van Montgomery. Figuur 2 laat de samenstelling van de legergroep zien. Alleen het I Corps en XII Corps waren betrokken bij de slotfase van de strijd in Noord-Brabant. Hoe sterk waren hun divisies? De organieke sterkte van een Britse of Canadese infanteriedivisie was 18.347 man, van een Amerikaanse 14.037. Een Britse pantserdivisie telde op papier 14.964 man. De gemiddelde geallieerde divisie was dus een flink stuk groter dan een Duitse. Natuurlijk hadden ook de geallieerde eenheden zwaar geleden door de strijd in Normandië en toen ze in Noord-Brabant arriveerden, bedroegen hun verliezen ongeveer 11 procent.[32] Deze cijfers verdienen nog één kanttekening. Slechts een kleine minderheid in iedere divisie ging het directe gevecht aan met de vijand. Een divisie had een enorme 'overhead' van ondersteunende troepen zoals monteurs, artsen, chauffeurs, koks, administrateurs et cetera. In een Britse infanteriedivisie gingen slechts zo'n 3.500 infanteristen (23 procent van de totale sterkte) daadwerkelijk de vijand te lijf.[33] Maar juist in de infanteriecompagnieën viel 85 procent van de verliezen.

Een grote troef aan geallieerde kant was het absolute luchtoverwicht. Hierdoor hoefden hun eigen troepen niet te vrezen voor ingrijpen van de Luftwaffe en ze konden – in theorie – rekenen op ondersteuning vanuit de lucht. Hier was zelfs een speciaal onderdeel voor opgericht, de Second Tactical Air Force (TAF). Wat echter vooral opvalt bij de strijd in Noord-Brabant is dat de Britse luchtmacht, op enkele uitzonderingen na, schitterde door afwezigheid. De eenheden van de Second TAF, die opereerden vanaf bases in België (en eind september ook vanaf Volkel en Eindhoven), richtten zich vooral op de aan- en afvoerlijnen ver achter het front. Geheel conform de door henzelf opgestelde richtlijnen

32 L.F. Ellis, *Victory in the West Volume II, The Defeat of Germany* (Londen, 1968) 141.
33 Jean Bouchery, *The British Tommy in North-West Europe Vol. 2, Organisation, Armament and Vehicles* (Parijs, 2001) 40-46.

kwam steun aan de grondtroepen op de laatste plaats, na het behalen van het luchtoverwicht en het afsnijden van de vijandelijke aanvoerlijnen.[34] Hoewel deze keuze niet onlogisch was, betekende het wel dat er nauwelijks ruimte werd gemaakt voor Close Air Support (CAS). Vooral tijdens Market Garden leidde deze werkwijze ertoe dat de tegenstander zich overdag redelijk vrij kon verplaatsen en via weg en spoor versterkingen kon aanvoeren.[35] Maar ook tijdens Suitcase en Pheasant richtten Britse jachtbommenwerpers zich vooral op het isoleren van het slagveld (tegenwoordig: Battlefield Air Interdiction).

Behalve dat de Britse divisies meer manschappen telden dan hun Duitse tegenhangers, hadden ze ook meer artillerie en infanteriewapens. Hier hoort wel een kanttekening bij: de Britse mitrailleurs en antitankwapens waren inferieur aan de Duitse, een Bren Gun was niet opgewassen tegen een MG 42, een PIAT niet tegen een Panzerschreck/Ofenrohr. De grootste troef was gemotoriseerd vervoer. In tegenstelling tot hun tegenstander hoefden geallieerde infanteristen nooit grote afstanden te voet af te leggen en ook bij de infanteriedivisies waren de verkenningseenheden uitgerust met snelle pantserwagens. Montgomery's legermacht was dus in hoge mate mobiel.

De Britse morele component

Vooral het Britse leger kampte met problemen ten aanzien van het moreel van de troepen. Het is niet zo dat de soldaten niet geloofden in de eindzege, maar velen waren na vijf jaar oorlogsmoe. Dit probleem werd al in de zomer van 1944 zichtbaar. Generaal-majoor Verney, die zojuist het bevel over de 7th Armoured Division had overgenomen, schreef een analyse aan zijn superieur, luitenant-generaal Crocker (I Corps).[36] Daarin constateerde hij dat zijn infanteriebataljons 'are capable of carrying out single operations against fairly strong opposition, provided they receive the fullest support of t[an]ks and art[iller]y.' Maar, 'as soon as stiffening opposition is met, the attack, I am quite sure, is not pressed home.' De belangrijkste reden? 'a large number of the men, I think, are warweary.' Dat juist de meest ervaren eenheden, zoals de 7th Armoured en de 51st (Highland) Division, hieronder te lijden hadden, was niet toevallig. Na de bevrijding van Sicilië waren ze teruggekeerd naar Engeland om zich te voorbereiden op operatie Overlord, de invasie van Frankrijk. Daar troffen ze leeftijdgenoten die dezelfde periode in relatief comfortabele omstandigheden hadden doorgebracht, thuis in Engeland. De veteranen hadden jaren van strijd achter de rug, hadden kameraden zien sneuvelen en waren soms zelf gewond geraakt. Ze ontmoetten militairen die drie jaar lang geen vijand hadden gezien, maar al die tijd werden klaargestoomd voor Overlord. Waarom zouden uitgerekend zij, de veteranen, voor de zoveelste keer hun leven in de waagschaal stellen?[37] De oorlog in Europa kon alleen maar eindigen in een Duitse nederlaag. Wie wilde er op het laatst nog sneuvelen?

Deze twijfels kwamen in Normandië tot uiting in overdreven voorzichtig opereren, tactische blunders en tegenvallende prestaties, vooral bij de 'oude rotten'. Dat leidde tot ingrijpen van hogerhand. Officieren die niet voldeden, werden overgeplaatst en tijdens de zomer en herfst van 1944 waren er veel wisselingen in de leiding van bataljons, brigades, en zelfs divisies. Montgomery verving zonder veel aarzelen iedere commandant die onvoldoende presteerde of zich niet aanpaste aan de veranderende omstandigheden en zo het einddoel in gevaar bracht.[38] Zo was ironisch genoeg ervaring in 1944 bij het Duitse leger een pluspunt geworden en bij de Britten eerder een nadeel.

34 Zoals vastgelegd in Coningham's instructie FM 100-20.

35 Voorbeelden in Jack Didden en Maarten Swarts, *Kampfgruppe Walther and Panzerbrigade 107, A Thorn in the Side of Market Garden* (Drunen, 2016).

36 Brief van generaal-majoor G.L. Verney aan luitenant-generaal John Crocker, 24.08.44.

37 Brief aan de auteur van majoor Eric Mainwaring (commandant A Company 5th Queen's Own Cameron Highlanders) 10 juni 1985. Enkele Highlanders vochten al vijf jaar en waren er bij toen de divisie in 1940 in Frankrijk een verpletterende nederlaag leed.

38 Amerikaanse bevelhebbers zoals Omar Bradley (U.S. 12th Army Group) waren nog rigoureuzer en ontsloegen commandanten bij de minste of geringste tegenslag.

Maar het grootste probleem aan geallieerde kant was wel wat bekend stond als de 'manpower crisis', het tekort aan met name infanteristen.[39] Het kwam er op neer dat het Britse expeditieleger op het gebied van mobilisabele mannen niet alleen kwalitatief, maar ook kwantitatief tekortschoot. Inmiddels waren te veel geschikte jongemannen ingedeeld bij de Royal Air Force, het ministerie voor vliegtuigproductie, en de Special Forces.[40] Deze keuze was in hoge mate bepaald door de Britse premier, Winston Churchill. Dat uitgerekend de infanterie hiervan het slachtoffer werd lag ook aan verkeerde keuzes van de legerleiding. Een goede infanterist moet namelijk fysiek sterk, jong en gemotiveerd zijn, maar veel geschikte kandidaten kwamen bij andere onderdelen terecht. Montgomery was zich er ten volle van bewust dat zijn legermacht niet alleen relatief klein was, maar bovenal dat verliezen niet meer in voldoende mate konden worden goedgemaakt. Het Verenigd Koninkrijk liep tegen de grens aan van het aantal mannen dat kon worden opgeroepen. Eind 1944 gebeurde wat Montgomery had gevreesd: twee complete divisies moesten worden opgeheven.[41] Kortom: Montgomery wist dat hij, vanaf het moment dat zijn troepen voet aan wal zetten in Frankrijk, de verliezen zoveel mogelijk moest zien te beperken. Maar niet alleen het Britse leger zag de bodem van het menselijk reservoir in zicht komen.

Ook bij de Canadezen liepen de tekorten bij de infanterie snel op en niet alleen in Frankrijk. Zo verloor bijvoorbeeld de Black Watch op vrijdag 13 oktober bij pogingen om Woensdrecht in te nemen niet minder dan 184 man, waaronder 58 doden. Dat waren verliezen die niet eenvoudig konden worden goedgemaakt.[42] De vervanging was te gering in aantal en had, door gebrek aan ervaring, een veel kleinere kans ongeschonden uit de strijd te komen. Sommigen hadden nog nooit een handgraat gegooid of een mitrailleur afgevuurd toen ze aan het front arriveerden.[43] Het meest dramatisch was de situatie bij de 1st Polish Armoured Division van generaal-majoor Stanislas Maczek aangezien hun land nog in Duitse handen was en ze dus geen beroep konden doen op rekruten vanuit Polen zelf. Voor dit probleem werd een unieke oplossing gevonden. Gevangengenomen 'Volksdeutsche', geboren Polen die gedwongen aan Duitse kant vochten, kregen de keuze voorgelegd om in krijgsgevangenschap te gaan of zich bij hun landgenoten aan te sluiten om voor de geallieerde zaak te vechten. Menigeen koos voor het laatste en zo konden de Poolse verliezen gedeeltelijk worden gecompenseerd, al kwam het de gevechtskwaliteit van de divisie uiteindelijk niet ten goede.

De Britse conceptuele component[44]

Al voor D-Day wist Montgomery dat het expeditieleger waarmee hij het Derde Rijk de beslissende slag moest toebrengen problemen had op het gebied van het moreel plus een nijpend tekort aan troepen. Maar ook tactisch was het niet opgewassen tegen de Wehrmacht. De Britse troepen vochten niet flexibel genoeg. Als oplossing voor al deze fundamentele problemen koos Montgomery voor een manier van opereren die bekend kwam te staan als 'Collosal Cracks' (gigantische scheuren of bressen). Deze benaming spreekt voor zich: beuk net zo lang op de vijandelijke linies tot er grote bressen ('cracks') ontstaan en jaag daar vervolgens een zo sterk mogelijke troepenmacht doorheen. Omdat het Britse leger niet in staat was tot ingewikkelde manoeuvres, werd iedere aanval tot in detail gepland. Alle deelnemers moesten vooraf precies weten wat ze wanneer moesten doen. Een dergelijk gevecht heette dan ook een 'set-piece battle', een slag waarbij alles vooraf was uitgekiend. Ruimte voor improvisatie (en flexibiliteit) was er niet. Een ander kenmerk was dat zoveel mogelijk troepen zich concentreerden op de plaats waar de doorbraak moest komen.

39 Een uitgebreide analyse over de oorzaak van deze crisis staat in John Robert Peaty's proefschrift uit 2000 (*British Army Manpower Crisis 1944*).

40 De algemene benaming voor commando's en andere specialistische eenheden.

41 In augustus de 59th (Staffordshire) Division en in oktober de 50th (Northumbrian) Division.

42 War Diary Black Watch, October 1944, LAC RG 24-15009.

43 C.P. Stacey, *The Victory Campaign, The operations in North-West Europe 1944-1945* (Ottawa, 1966) 385.

44 Deze paragraaf is gebaseerd op Stephen Ashley Hart, *Colossal Cracks, Montgomery's 21st Army Group in Northwest Europe 1944-45* (Mechanicsburg, 2007) en Timothy Harrison Place, *Military Training in the British Army 1940-1944* (Londen, 2000).

Een Britse Typhoon-jachtbommenwerper. Een grote troef aan geallieerde kant was het absolute luchtoverwicht FOTO COLLECTIE DIDDEN/SWARTS

Daarnaast was Montgomery's tactiek vooral gericht op het vermijden van onnodige risico's omdat zijn troepen eenvoudig niet goed genoeg voor waren voor een andere aanpak. Dat leidde tot het laatste, maar niet minst belangrijke, aspect: het overvloedig gebruik van vuurkracht, in de vorm van bombardementen vanuit de lucht, maar vooral, en zeker in Noord-Brabant, door artilleriebeschietingen. Zoals brigadegeneraal 'Bill' Williams, Montgomery's eigen inlichtingenofficier, het verwoordde: 'let metal do it rather than flesh.'[45] Gelukkig voor de Britten was de artillerie het meest professionele onderdeel van hun leger omdat artillerieofficieren beter opgeleid waren dan hun collega's bij de infanterie.

Deze tactiek had natuurlijk inherente zwaktes. Opereren volgens een draaiboek was vragen om problemen. Oorlog is chaos en de vijand hield zich vaker niet dan wel aan het geallieerde programma. Dit leidde bij de Britse troepen telkens tot een neiging te stoppen wanneer de aanval niet volgens plan verliep, niet uit angst, maar omdat ze geen specifieke orders hadden voor de nieuwe situatie. Ook leidde deze manier van aanvallen tot een overvloedig gebruik van munitie, dat meestal niet in verhouding stond tot wat er nodig was. Dat zorgde voor veel verwoestingen en onnodige burgerslachtoffers. Wat tegenwoordig 'collateral damage' heet, was toen geen discussiepunt en zo betaalden vooral burgers de prijs van de buitensporige inzet van de artillerie.

Oorlog is een harde leerschool en gedurende de strijd in Normandië kwam nog een ernstig gebrek in de Britse wijze van oorlog voeren aan het licht. Al na enkele dagen werd duidelijk dat de officiële doctrine, waarbij tanks en infanterie gescheiden opereerden, niet werkte. En dus onderging de Britse tactiek geleidelijk een noodgedwongen transformatie.[46] Montgomery hield tijdens de strijd een vinger aan de pols door middel van 'Immediate Reports', die, zoals de naam aangeeft, meteen na een actie een analyse gaven van wat er goed en fout was gegaan.[47] Dankzij de inzichten die deze rapporten opleverden, veranderde Montgomery van een starre, dogmatische bevelhebber in een meer reflectieve. De rapporten resulteerden in een nuttige kruisbestuiving: ze gaven al snel

45 Max Hastings, *Overlord, D-Day and the Battle for Normandy 1944* (Londen, 1984) 180.
46 Een gedetailleerde studie is Charles James Forrester, *'Montgomery and his Legions', A Study of Operational Development, Innovation and Command in 21st Army Group, North-west Europe 1944-1945* (dissertatie University of Leeds, 2010).
47 Te vinden in de WO 205 archiefstukken van de 21st Army Group.

aanleiding tot wijzigingen van bovenaf, maar ook van commandanten zelf kwamen ideeën.[48] Op den duur onderscheidden Montgomery en zijn staf drie soorten commandanten: de vernieuwers, de uitvoerders en de afremmers ('blockers').[49] Tegen de tijd dat de 21st Army Group in Nederland arriveerde, was een belangrijk deel van de laatste groep uit hun functie ontheven of weggestuurd. Ook de samenwerking tussen tanks en infanterie ging geleidelijk aan steeds soepeler.

Operaties Suitcase en Pheasant

Hoe pakte dit verschil in militair vermogen uit tijdens de gecombineerde operaties die eind oktober van start gingen? Die hadden een gelopen race moeten zijn, want de geallieerde overmacht in Noord-Brabant was overweldigend. Aan de vooravond van de operaties telde de 21st Army Group in Noord-Brabant twee legerkorpsen met acht divisies plus vijf zelfstandige tankbrigades. Tegenstander 15. Armee had op papier ook acht divisies, maar in werkelijkheid hadden die nog maar helft van hun organieke sterkte. In totaal had Montgomery voor de aanval de beschikking over 167.045 manschappen, bijna 2.000 stuks geschut en ongeveer 900 tanks.[50] Von Zangen kon daar slechts 65.000 man, iets meer dan 200 kanonnen en 60 rupsvoertuigen tegenover stellen.[51]

De operatie in West-Brabant, Suitcase, ging als eerste van start, op vrijdag 20 oktober. Het I Corps van Crocker telde vijf geallieerde divisies en drie tankbrigades. Naast de Britse 49th (West Riding) Division van generaal-majoor E.H. Barker trokken ook de Canadese 4th Armoured Division van generaal-majoor Harry Foster, de 1st Polish Armoured Division onder generaal-majoor Maczek en de 104th U.S. Infantry Division onder generaal-majoor Terry Allen ten aanval. Het Duitse LXVII. Armeekorps onder generaal Sponheimer beschikte – van west naar oost – over de Kampfgruppe Chill, de 346. Infanterie-Division (luitenant-generaal Walter Steinmüller) en de 711. Infanterie-Division (luitenant-generaal Josef Reichert), die beide zeer zwaar gehavend uit Frankrijk waren teruggekeerd. Daartussen, bij Zundert, arriveerde half oktober vanuit Tilburg de eveneens verzwakte 245. Infanterie-Division van luitenant-generaal Erwin Sander. De Duitse oostelijke flank bij Chaam en Gilze ten slotte was de verantwoordelijkheid van de 719. Infanterie-Division van luitenant-generaal Felix Schwalbe. Sponheimers legerkorps werd wel ondersteund door drie zelfstandige brigades uitgerust met Sturmgeschütze.[52]

Doel van operatie Suitcase was het innemen van het gebied Bergen op Zoom-Roosendaal. De operatie begon met een snelle doorbraak op 20 oktober langs de twee belangrijkste assen vanuit Antwerpen naar het noorden. Twee dagen later werd de Nederlandse grens bereikt bij Essen dat in een nachtelijke Canadese aanval ingenomen werd. Dat laatste tot grote verrassing van de Duitse verdedigers die een dergelijk flexibel optreden niet hadden verwacht. Vervolgens liep de opmars weer vast in het glooiende terrein bij Wouwse Plantage en de turfvaarten bij Bergen op Zoom en Roosendaal. Bij de laatste plaats schakelden Sturmgeschütze niet minder dan acht van de elf aanvallende Churchill-tanks uit, wat leidde tot een einde van de aanval en nieuwe orders.[53] Zo werd na enkele dagen een duidelijk patroon zichtbaar: concentreren-aanvallen-stoppen, en weer opnieuw.

Nadat de Kampfgruppe Chill zich eindelijk terugtrok uit Bergen op Zoom, stormden de Canadezen naar het noorden om bij Welberg opnieuw vier dagen lang te worden tegengehouden door de Kampfgruppe. Ook hier weer hetzelfde patroon. De enige uitzondering hierop vormden de zeldzame nachtaanvallen, die met name de pas gearriveerde Amerikanen al snel met succes onder de knie kregen. De riviertjes Dintel en Mark waren de volgende hindernis en

48 Belangrijke vernieuwers waren generaal-majoor 'Pip' Roberts (11th Armoured Division) en brigadegeneraal Michael Carver (4th Armoured Brigade).
49 Deze kwestie wordt uitgebreid besproken door Hart.
50 Met dank aan Johan van Doorn die de Q(uartermaster) Files van de 21st Army Group heeft geanalyseerd.
51 Geëxtrapoleerd uit Kriegstagebuch LXXXVIII. Armeekorps september 1944, Ia Anlagen.
52 Namelijk 244, 280 en 667 die samen ongeveer 40 voertuigen in de strijd konden werpen.
53 War Diary 9th Royal Tank Regiment, 29.10.44.

de eerste twee pogingen om een bruggenhoofd te slaan (bij Standdaarbuiten en Nieuwe Veer) werden door snel Duits reageren in de kiem gesmoord. Pas op 2 en 3 november lukte het de Amerikanen en Polen met succes over te steken en kon de eindfase beginnen. Zo eindigde de veldtocht een week later, op 9 november, bij Moerdijk.

Bij Pheasant moesten vier Britse divisies – plus twee tankbrigades en de Prinses Irenebrigade – het opnemen tegen drie Duitse. Op de noordelijke flank van XII Corps (luitenant-generaal Sir Neil Ritchie) opereerde de 53rd (Welsh) Division van generaal-majoor Bobby Ross die als doel had zo snel mogelijk 's-Hertogenbosch in te nemen.[54] Doel van de operatie was het bereiken van de lijn Moerdijk-Breda-Poppel. Zuidelijk van de Welshmen stond de 51st (Highland) Division van generaal-majoor Tom Rennie. De Schotten moesten via Schijndel een doorbraak forceren naar het westen. Daarnaast bevonden zich de 'Woestijnratten', de 7th Armoured Division van generaal-majoor G.L. Verney, die gebruik moest maken van een opening geforceerd door de Schotten. Het meest zuidelijk stond de 15th (Scottish) Division, onder bevel van generaal-majoor C.M. Barber, die als eerste doel Best en Tilburg had. De divisies kregen steun van de 150 tanks van de 33rd Armoured Brigade en de 200 van de 6th Guards Tank Brigade. Niet toevallig legde Ritchie zijn commandanten uit dat bij de komende operatie maar één ding telde: snelheid.[55] Het zou een vergeefse oproep blijken.

Tegenover Ritchies eenheden stond het Duitse LXXXVIII. Armeekorps van generaal Hans Reinhard. Dat bestond uit drie divisies. Rond 's-Hertogenbosch stond de 712. Infanterie-Division van luitenant-generaal Friedrich Neumann. Tegenover de Highlanders was de 59. Infanterie-Division opgesteld die onder bevel stond van luitenant-generaal Walter Poppe. Beide eenheden hadden de terugtocht van het 15. Armee meegemaakt en waren sterk verzwakt. Bij Tilburg daarentegen arriveerde net een nieuwe eenheid, de 256. Volksgrenadier-Division van kolonel Gerhard Franz. De heldhaftige naam 'Volksgrenadier' was pure propaganda, want deze divisies telden ongeveer 2.000 manschappen minder dan de reguliere infanteriedivisies.

Op 22 oktober 1944 lanceerde de 53rd (Welsh) Division operatie Alan (iedere divisie had een eigen codenaam voor haar aandeel in Pheasant). De eerste dag bracht grote successen en vijfhonderd Duitsers gaven zich over. Ondanks deze snelle overwinning bezweek de Duitse verdediging niet en trok Neumanns divisie methodisch terug op 's-Hertogenbosch. Het duurde vervolgens tot 28 oktober eer de strijd om de Brabantse hoofdstad was gestreden. De Highlanders, die op 23 oktober operatie Colin lanceerden, kenden aanvankelijk ook succes. Bij de Essche Stroom liep de opmars vast in taaie Duitse tegenstand tot de Woestijnratten op 26 oktober een bres forceerden en daar razendsnel doorheen trokken. Vervolgens liep de aanval op Loon op Zand vrijwel meteen weer vast.

Zuidelijk daarvan slaagde de andere Schotse divisie er vrij snel in Best en Oirschot te bevrijden. Tilburg viel op 27 oktober vrij gemakkelijk in handen van de 15th (Scottish) Division, voornamelijk omdat Reinhards troepen zich tijdens de nacht hadden teruggetrokken op hun tweede stelling. Net als in West-Brabant ook hier hetzelfde patroon: aanvankelijk succes, dan een Duitse blokkade, dan weer voortgang, dan weer felle tegenstand. Alles een logisch gevolg van de 'Collosal Cracks'-methode. Zodra een aanval op weerstand stuitte, was het wachten op de volgende instructies. Dat leidde tot voortdurend oponthoud precies op het moment dat de vijand uit zijn evenwicht was gebracht. Zo ging iedere keer het momentum verloren en kreeg de tegenstander tijd om zich te herpakken. Uiteindelijk bereikten de Highlanders op 31 oktober over een breed front de Bergsche Maas. Operatie Pheasant was hiermee na negen dagen officieel afgerond. Alleen het 'eiland' achter het Drongelens Afwateringskanaal was nog in Duitse handen. Dit werd op 4 en 5 november ingenomen in een aparte operatie, Guy Fawkes.

54 Om verwarring te voorkomen: de Britse rang van generaal-majoor staat gelijk aan de Duitse luitenant-generaal. De daaropvolgende rang was luitenant-generaal, in de Wehrmacht generaal.

55 War Diary XII Corps, Operational Instruction No. 17, 20.10.44.

Op dit punt is het belangrijk een misverstand uit de weg te ruimen. Zoals beschreven was verliezen zoveel mogelijk beperken de kern van Montgomery's operationele methode. De conclusie dat het met de verliezen bij de geallieerde troepen waarschijnlijk wel meeviel ligt voor de hand. Niets is minder waar. De verliescijfers van bijvoorbeeld de twee Schotse divisies, de 15th (Scottish) en de 51st (Highland) Division tonen dat overduidelijk aan.[56] Beide telden ieder negen infanteriebataljons. Toen ze Engeland verlieten, kort na D-Day, telde ieder bataljon 845 man, onder wie 34 officieren. Toen de oorlog eindigde in 1945 waren er in een bataljon in de 15th Division gemiddeld 144 doden en 649 gewonden gevallen, een totaal dus van 793. Bij de Highlanders telde elk bataljon gemiddeld 163 doden en 694 gewonden, bij elkaar 857 man. Van de officieren sneuvelde in beide divisies gemiddeld een derde. Dat betekent dus dat een Britse infanterist statistisch gezien bijna geen kans had om ongeschonden uit de strijd te komen. Omdat in de praktijk sommige officieren en soldaten meermaals gewond raakten, of eerst gewond raakten en later sneuvelden, kunnen de cijfers niet een-op-een worden geïnterpreteerd. Maar ze illustreren overduidelijk dat, ondanks het voorzichtig opereren, het leven voor de gewone infanterist even riskant was als in de Eerste Wereldoorlog, al was de medische zorg wel veel beter, vooral dankzij het juist ontdekte penicilline. En er is nog een tragisch gevolg dat niet onbenoemd mag blijven.

De combinatie van effectief Duits opereren en zware inleidende geallieerde artilleriebeschietingen leidde tot grote aantallen burgerslachtoffers. De prijs die Noord-Brabant betaalde voor de bevrijding was dan ook erg hoog. Een voorzichtige schatting komt uit op het getal van ruim 2.100 doden en minimaal 6.000 gewonden, de meesten door de geallieerde artillerie.[57] Daarbij kwam nog de enorme materiële schade. Het is dan ook geen wonder dat Zeeland, Noord-Brabant en Limburg tot de zwaarst getroffen provincies van Nederland behoorden toen de oorlog was afgelopen.

Conclusies

Bij veel confrontaties in Noord-Brabant in het najaar van 1944 toonden Duitse officieren keer op keer hun professionaliteit en bewezen ze dat ze tactisch beter waren dan hun tegenstanders. De Duitse troepen profiteerden maximaal van de voorzichtige aanpak van hun tegenstander en wisten meestal als eersten orde in de chaos van het gevecht te scheppen en dus te winnen. Maar ieder gevecht staat uiteindelijk in dienst van een hoger niveau, het operationele. Succes bij het ene vertaalt zich niet altijd in succes bij het andere.[58] Tactisch winnen betekent niet automatisch het bereiken van het operationele doel. Ondanks lokale successen werden de Duitse eenheden dag na dag teruggedrongen in de richting van de Maas. Het omgekeerde gold ook: de geallieerden verloren gevechten, maar bereikten wel hun operationele doel, het verdrijven van het Duitse 15. Armee uit Noord-Brabant. Dit fenomeen, gevechten winnen, maar de campagne verliezen, was Duitse officieren in 1944 maar al te bekend geworden. Er was zelfs een uitdrukking voor: 'sie siegten sich operativ zu Tode.'[59]

De Duitse eenheden waren uiterst bedreven in het vertragend gevecht, een van de lastigste militaire manoeuvres. Veel hing daarbij af van de achterhoede en de juiste keuze qua terrein. Duitse eenheden ontkwamen iedere keer aan een omsingeling, hoewel de tegenstander sterker, mobieler, sneller en wendbaarder was. In de woorden van prominent militair historicus Martin van Creveld: 'The German army was a superb fighting organization. In point of morale, elan, unit cohesion and resilience, it probably had no equal among twentieth-century armies.'[60] Bij deze lof moet wel een kanttekening worden geplaatst, want een deel van

56 H.G. Martin, *The History of the Fifteenth Scottish Division 1939-1945* (Edinburgh/Londen, 1948) Appendix A; J.B. Salmond, *The History of the 51st Highland Division 1939-1945* (Edinburgh, 1952) 273.

57 Johan van Doorn komt voor West-Brabant uit op 650 burgerdoden, deze auteur voor de rest van Noord-Brabant op bijna 1500. Dit betreft alleen slachtoffers van de bevrijding. Het totale aantal burgerslachtoffers als gevolg van oorlogsgeweld in de provincie ligt veel hoger.

58 *Army Doctrine Publications 2010*, 3-19.

59 Karl-Heinz Frieser, red., *Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg Band 8, Die Ostfront 1943/44* (München, 2007) 594.

Highlanders in Schijndel. De prijs die Noord-Brabant betaalde voor de bevrijding was hoog, in aantal burgerslachtoffers en materiële schade

FOTO COLLECTIE DIDDEN/SWARTS

diezelfde Wehrmacht heeft zich tijdens de Tweede Wereldoorlog schuldig gemaakt aan misdaden tegen de menselijkheid inclusief de Holocaust, met name in Polen, op de Balkan en in de Sovjet-Unie. De beste soldaten ter wereld stonden in dienst van een boosaardig regime. Het is een ironie van de geschiedenis dat het principe van Auftragstaktik het eerste werd overgenomen door het Israëlische leger tijdens de Yom Kippur-oorlog (6-24 oktober 1973).

Bij deze laudatio hoort nog een nuancering, want tussen de divisies bestonden flinke verschillen. De 59. Infanterie-Division van luitenant-generaal Poppe slaagde er nauwelijks in de opmars van de Schotten te vertragen en werd bijna vernietigd. Aan de andere kant van het spectrum stond de Kampfgruppe Chill. Deze geïmproviseerde eenheid was de meest efficiënte eenheid van het 15. Armee en werd Von Zangens Eingreifreserve. Toch had de Kampfgruppe dezelfde problemen als andere Duitse divisies. De verklaring voor het verschil moet worden gezocht in eersteklas leiderschap. Chill en een aantal van zijn belangrijkste ondercommandanten hadden het militaire vak geleerd aan het Oostfront. Ook hier was Auftragstaktik de cruciale factor waardoor zijn eenheid optimaal functioneerde.

Had het anders gekund? Het antwoord is nee. Montgomery's infanterie was oorlogsmoe en van een middelmatige kwaliteit maar met zijn 'Collosal Cracks' haalde hij wel het maximale uit zijn troepen. De combinatie van overvloedig materieel en massale vuursteun bleek uiteindelijk genoeg voor de overwinning. Al vrij snel na de oorlog werd het mode om kritiek uit te oefenen op het voorzichtige Britse optreden en daarbij vooral het vizier te richten op Montgomery. Deze these wordt jammer genoeg tot op de dag van vandaag herkauwd door sommige historici.[61] Montgomery maakte inderdaad fouten, maar hij wist het maximale te halen uit de troepenmacht die hem ter beschikking stond en bleek bovendien bereid om bij te leren. Hij had gekozen voor een methode die, hoe beperkt ook, uiteindelijk zou resulteren in een overwinning met zo weinig mogelijk verliezen. Onder de streep was dat het enige wat telde. ■

60 Martin van Creveld, *Fighting Power German and U.S. Army performance 1939-1945* (Westport Connecticut, 1982) 163.

61 Ook Anthony Beevor voegt zich in *Arnhem, The Battle for the Bridges* (Londen, 2018) bij het koor van aanklagers met het herkauwen van de oude Amerikaanse klachten. Aan Nederlandse kant publiceerde Maarten van Rossem in 2020 nog een onnozel boekje met de veelzeggende titel *Allemaal de schuld van Montgomery*.

‘De MIVD is hét wapen van Defensie in de grijze zone’

Interview met vml. P-MIVD Sebastian Reyn

Door Alexander Claver en Maarten Katsman

‘Leaders are readers’, zegt inmiddels oud-plaatsvervangend directeur van de MIVD Sebastian Reyn. Hij verruilde in september zijn werk als defensieambtenaar voor een functie bij chipmachinefabrikant ASML in Veldhoven als Head of Geopolitics and Global Advocacy. Gedreven door inhoudelijke diepgang (‘die wordt vaak ondergewaardeerd’) en maatschappelijke betrokkenheid werkte Reyn dertig jaar lang in verschillende functies bij het ministerie van Defensie. In gesprek met de *Militaire Spectator* blikt hij terug op zijn tijd bij Defensie, een periode waarin het departement veel verschillende gezichten heeft gekend.

FOTO MCD, JASPER VEROLME

Meevliegen in een Chinook is spectaculair, maar volgens Sebastian Reyn maken de relevantie van het werk en de betrokken en toegewijde collega's dat er weinig mooier is dan werken bij Defensie

Met zijn overstap van Defensie naar ASML treedt Reyn een andere wereld binnen, maar 'gezien het belang van ASML voor de technische sector, de geopolitiek en het algemene verdienvermogen van Nederland ligt deze functie verrassend genoeg in het verlengde van mijn defensieloopbaan', zegt Reyn. 'Het dossier ASML ligt op de bureaus van Xi Jinping en Joe Biden.' Om die reden geeft Reyn de lezer *Chip War* van auteur Chris Miller als boekentip mee, want 'Miller schetst hierin een duidelijke relatie tussen de twee werelden.'

'Defensie heeft me altijd geboeid'

Reyn maakte kennis met Defensie als dienstplichtig vaandrig. Met een glimlach: 'Omdat ik geschiedenis had gestudeerd, werd ik bij de landmacht ingedeeld als terreinanalist. Dat klinkt niet logisch en dat is het ook niet, maar de afkortingen van de opleidingen (GE) kwamen overeen.' Na zijn afstuderen aan de Universiteit Leiden en het vervullen van de dienstplicht vervolgde Reyn zijn studie bij de Amerikaanse Johns Hopkins School for Advanced International Studies, om daarna als beleidsmedewerker aan de slag te gaan bij Defensie. 'Het plan was om er 3 tot 4 jaar te werken en vervolgens andere dingen te gaan doen. Het werden uiteindelijk meer dan dertig jaar.' Hij ging werken bij de DAB (Directie Algemene Beleidszaken), een voorloper van het huidige DGB (Directoraat-Generaal Beleid). Toentertijd een kleine directie met een belangrijke zijlichtfunctie in een tijd van herijking voor de krijgsmacht, toen na het einde van de Koude Oorlog een heel ander soort missies dan voorheen prominent werd. 'Er was sprake van een fundamentele heroriëntatie met de verkleining van de krijgsmacht en het opschorten van de opkomstplicht. Toch was er in die tijd ook ruimte voor een grote moderniseringsslag, met de aanschaf van Apache-gevechtshelikopters en de oprichting van de Luchtmobiele Brigade. Nederland werd goed in stabilisatiemissies.'

Het kwam erop neer dat, in defensiejargon, hoofdtaak 2 (bevorderen van de internationale rechtsorde en stabiliteit) de boventoon ging voeren boven hoofdtaak 1 (beschermen van het eigen grondgebied en dat van bondgenoten). Reyn werkte bijvoorbeeld aan analyses voor de mariniers die in 1992 naar Cambodja werden uitgezonden voor de VN-missie UNTAC. Later kwam hij te werken bij de 'Bosnië-desk' en dat inwerkdossier bleek een heuse vuurdoop te zijn. 'Met heel het kabinet-Kok volgden we op en rondom 11 juli 1995 vanuit de bunker onder het ministerie de val van de Srebrenica-enclave. Die datum staat nog altijd in mijn geheugen gegrift, vooral omdat de val van Srebrenica leidde tot zo'n 8.000 doden.' Nog altijd bewaart Reyn op zijn werkkamer een map met rapporten, Kamerbrieven en andere stukken uit die tijd waar hij aan meewerkte. Vervolgens werkte hij aan het NAVO-dossier ten tijde van de uitbreiding van het aantal lidstaten en de oorlog in Kosovo. 'Ook het nucleaire dossier – een bijzonder en weer actueel dossier – heb ik mogen doen.'

De volgende verandering volgde in het voetspoor van 9/11. Na de aanslagen in 2001 verlegde ook de Nederlandse krijgsmacht de focus naar antiterrorisme in het Midden-Oosten. Voor Reyn leverde dit ook mooie herinneringen op: 'Ik heb in Chinook- en Black Hawk-helikopters boven Afghanistan en Irak gevlogen, bijvoorbeeld voor een werkbezoek aan generaal David Petraeus in Bagdad. Heel spectaculair. Maar vooral de relevantie van het werk en de betrokken en toegewijde collega's maken dat er wat mij betreft weinig mooier is dan werken bij Defensie.'

Verkenningen

Een prominent ijkpunt in Reyns carrière is het project onder zijn leiding dat uitmondde in het *Eindrapport Verkenningen. Houvast voor de krijgsmacht van de toekomst* (2010). 'Dit was een écht interdepartementaal project met de ministeries van Buitenlandse Zaken, Financiën, Binnenlandse Zaken, Justitie en Defensie. In het begin investeerden we veel in het conceptuele raamwerk om alle partijen vanuit verschillende disciplines op één lijn te brengen. Dat leidde uiteindelijk tot scenario's en beleidsopties die

naar mijn mening nog steeds zeer bruikbaar zijn.'

Een belangrijk factor voor het succes van dit project was toenmalig minister van Defensie Eimert van Middelkoop: 'De minister hield de projectgroep uit de politieke wind, zodat die zich volledig kon richten op de inhoud. Die moest goed zijn.' Een voorbeeld van het succes van de *Verkenningen* en de daaruit voortvloeiende jaarlijkse Strategische Monitor, zegt Reyn, is dat Defensie zich bleef richten op vernieuwing en innovatie, ondanks de bezuinigingen in die periode. 'Er is toen ingezet op cyber en de basis werd gelegd voor de aanschaf van de MQ-9 Reaper-drones. Zonder de scenario's van de *Verkenningen*, die toenemende spanningen met Rusland en China en dreigingen zoals cyber-aanvallen signaleerden, was dit wellicht niet mogelijk geweest in een tijd dat er Rijksbreed twintig procent bezuinigd moest worden.'

'Oorlogszomer' 2014: een kantelpunt

In 2014 richtte terreurgroep Islamitische Staat met veel geweld een kalifaat op, dat vervolgens werd bestreden door een door de VS geleide militaire coalitie. In datzelfde jaar vond de illegale annexatie van de Krim door Rusland plaats, en daaropvolgend brak de oorlog in Oost-Oekraïne uit. Deze gebeurtenissen maakten mensen ontvankelijk voor een goed Defensie-verhaal. 'De belofte op de NAVO-top in Wales in september 2014 om op termijn te voldoen aan de tweeprocentnorm was heel belangrijk', zegt Reyn. 'In de Tweede Kamer ontstond steeds meer draagvlak voor Defensie, en toenmalig minister Jeanine Hennis heeft goed werk verricht met het extra budget dat ze regelde, eerst een miljard euro en later nog eens anderhalf miljard in de formatie.' Maar de krijgsmacht moest van ver komen: 'minister Hennis en commandant der strijdkrachten Tom Middendorp moesten de opbouw echt bij de basis beginnen, zoals schoenen en munitie.'

'Defensie kan trots zijn op de manier waarop het zichzelf na 2014 opnieuw heeft uitgevonden', stelt Reyn. 'Aanvankelijk was de NAVO-twee-

FOTO MINISTERIE VAN DEFENSIE

Sebastian Reyn

procentnorm onrealistisch, maar nu bestaat er politieke consensus over die norm. De norm wordt misschien zelfs wettelijk vastgelegd. Met de nieuwe *Defensienota* komt het budget binnen een paar jaar op zo'n 24 miljard euro structureel. Vergelijk dat eens met het dieptepunt in 2011, toen de defensiebegroting slechts 8 miljard euro bedroeg.'

Kwartiermaker en plaatsvervangend directeur MIVD

Reyn begon zijn defensiecarrière als terrein-analist op het inlichtingenterrein, en dat bleef altijd kriebelen. In de periode 2012-2014 ging hij aan de slag als kwartiermaker voor de Joint Sigint Cyber Unit (JSCU), een samenwerkings-verband tussen AIVD en MIVD. Reyn: 'De eerdere poging tot samenwerken tussen de diensten liep nog niet goed. Toen ik begon op dit project zijn we meteen gaan werken alsof de nieuwe JSCU-eenheid al bestond. Omdat de

technici van beide diensten zeer graag wilden samenwerken en de beide directeuren het initiatief volop steunden, was dit zetje voldoende om de JSCU in korte tijd van de grond te krijgen.' De JSCU is een succesverhaal geworden en behoort tot de top in de inlichtingenwereld.

In 2019 volgde de 'echte' overstap naar de MIVD, toen Reyn op eigen verzoek plaatsvervangend directeur werd. Een bewuste keuze: 'Ik wilde heel graag terug naar de MIVD', zegt Reyn, 'omdat het werk hier zo belangrijk en boeiend is, het doet er echt toe. Tegelijkertijd lagen er kansen om de dienst organisatorisch op een hoger niveau te krijgen, er viel dus ook het nodige te doen. Zo was er geen eigen HR-organisatie (nu wel, red.) en ontbeerde de dienst eigen IT-bevoegdheden. De MIVD moest meer bewegen in de richting van een data-gedreven organisatie, het is mooi om aan dat proces te kunnen meewerken.'

De reorganisatie ging vlot. 'Soms moet je heel snel handelen om een effect te bereiken. In de eerste zes weken heb ik zoveel mogelijk mensen gesproken binnen alle afdelingen van de dienst. Daar kwamen kritische bevindingen uit, al ging er gelukkig ook het nodige goed. Toenmalig directeur Onno Eichelsheim gaf mij alle ruimte en dat heb ik zeer in hem gewaardeerd.' Eichelsheim werd kort daarop opgevolgd door Jan Swillens, en samen hebben Swillens en Reyn de afgelopen jaren leiding gegeven aan de MIVD, waarbij grote stappen zijn gezet. 'Door alle gesprekken wist ik dat de medewerkers een hoge mate van veranderbereidheid hadden. Het was daarom niet moeilijk ze in beweging te krijgen, het ging meer om ideeën organiseren, kanaliseren en richting geven.' De MIVD is de laatste jaren flink gegroeid in personeel, en de samenwerking met de AIVD is op een hoog niveau gebracht en structureel gemaakt. 'Er werkten hier altijd al toppers, maar nu is ook de organisatie als geheel volwassener geworden', zegt Reyn.

Na het kantelpunt van 2014 en vooral na de grootschalige Russische invasie van Oekraïne in 2022 krijgt hoofdtaak 1 weer volop aandacht. Ook de MIVD moet zich weer aanpassen aan de

FOTO MCD, AARON ZWAAL

nieuwe situatie. ‘Missie-ondersteuning blijft belangrijk, daar wordt de dienst uiteindelijk op afgerekend’, stelt Reyn. Maar er is meer. ‘Inlichtingen- en veiligheidsdiensten staan als het ware in de frontlinie van de zogeheten grijze zone, het schemergebied tussen oorlog en vrede. Er is op de achtergrond een voortdurend conflict aan de gang, niet per se militair, maar dag in dag uit vinden er digitale en andere heimelijke aanvallen plaats. Identificeren van en optreden tegen dit soort dreigingen is van groot belang. De MIVD is hét wapen van Defensie in deze grijze zone.’

In het verlengde van de rivaliteit in de grijze zone heeft de MIVD, samen met de AIVD, een belangrijke rol te spelen in de *whole-of-society-approach*, met vermindering van strategische afhankelijkheden en het verhogen van de weerbaarheid van de samenleving als uitgangspunt mocht er toch een grootschalig conflict uitbreken. Juist door een goede voorbereiding kan zo’n conflict voorkomen worden: voorbereid zijn draagt bij aan afschrikking. ‘Er is geen reden de hernieuwde oriëntatie op de eerste hoofdtaak van Defensie ten koste te laten gaan van de voortdurende verdediging in de grijze zone’, zegt Reyn. Sabotage, digitale aanvallen, ondermijning, et cetera blijven immers ook middelen voor een agressor wanneer een militair conflict is uitgebroken. De MIVD moet daar dan ook voortdurend alert op zijn, ook als afschrikking uiteindelijk niet voldoende blijkt.’

Reyn kijkt al met al met veel voldoening terug op zijn dertig jaar bij Defensie. ‘Ik zie Defensie als de grootste familie van Nederland, met een grootse taak en geweldige mensen. Er zijn voor mij bovendien weinig dingen mooier en waardevoller dan het werk bij de MIVD. Ook op het Plein en met de *Verkenningen* heb ik mijn bijdrage aan de veiligheid van ons land kunnen leveren. Ik ben vooral dankbaar dat ik dit alles heb mogen doen. En dat ik zoveel heb mogen leren van collega’s en steeds weer veranderende omstandigheden. Nu hoop ik daar bij ASML, hét technologiebedrijf van Nederland en misschien wel Europa, een waardevol vervolg aan te kunnen geven.’ ■

Nederlandse militairen van de NAVO-Enhanced Forward Presence in Litouwen. Sinds het kantelpunt van 2014 krijgt hoofdtaak 1 weer volop aandacht

Warfighting mindset – deel 2

Frans Matser

In mijn column van juni 2024 mopperde ik een beetje over de kreet *warfighting mindset*, die onze generaals het afgelopen jaar aan de man proberen te brengen om de Nederlandse samenleving en de militairen van onze krijgsmacht te overtuigen dat we ons de komende jaren zullen moeten voorbereiden op een heel ander soort conflict dan waar we de afgelopen 30 jaar mee bezig zijn geweest.[1]

Ik kreeg veel reacties op die column, positieve, maar ook kritische. Zo wezen verschillende actief dienende collega's mij erop dat zo'n kreet nu eenmaal snel en eenvoudig en veel beter dan wollige beleidsdocumenten aan onze soldaten, onderofficieren en subalterne officieren duidelijk maakt dat er wat moet veranderen en welke richting die verandering uitgaat. Dat deze vorm van communicatie belangrijk is om zo de geesten rijp te maken en daarna aanpassingen van training, opleiding en uitrusting ook aan de voet van de organisatie en in de Nederlandse maatschappij in meer vruchtbare aarde te laten vallen. Waarvan akte.

In diezelfde *Militaire Spectator* viel mijn oog op een leuke column van Pien van der Hoeven, die nogal verontrust was dat de marine had meegewerkt aan het tot stand komen van een speelfilm met de veelzeggende naam *Invasie*. In deze film speelden, naast veel dappere en deskundige marinemensen, ook een stelletje sukkelige en angsthazerige 'politici' mee, die elk effectief optreden van de dappere marinemensen van tevoren al bemoeilijkten door hun slappe en weifelachtige optreden. Of, zoals Pien het verwoordt: 'De marineofficieren voelen zich met handen en voeten gebonden aan de Haagse inertie en weifelachtigheid.'[2] Deze tegenstelling, die de met belastinggeld betaalde film oproept tussen (slappe) politici en (doortastende) militairen, verontrust haar. Ik heb de film *Invasie* inmiddels gezien en zie weinig kans op een Oscarnominatie: spectaculair beeldmateriaal, maar matige acteerprestaties van gerenommeerde acteurs en een ongeloofwaardige verhaallijn. Ik was 25 jaar geleden uit hoofde van mijn functie betrokken bij de tv-serie *Combat* en denk wel dat ik beeld heb bij de bedoeling van de marine. Ook wij (van de landmacht) waren in die tijd bezig met de veranderde tijdgeest, want door de afschaffing van de dienstplicht en het zoeken naar nieuwe taken moesten wij de jonge beroepssoldaten enerzijds lokken met een avontuurlijk perspectief, maar anderzijds ook geestelijk voorbereiden op mogelijke

1 Zie: Frans Matser, 'Warfighting mindset en andere problemen', *Militaire Spectator* 193 (2024)(6) 404-405.
2 Zie: Pien van der Hoeven, 'CDS tegen de premier: 'Doe je werk!', *Militaire Spectator* 193 (2024) (6) 408-409.

gevaarlijke missies met echt vuurcontact en daar zoek je passende communicatiemiddelen bij.

In dat kader had ik overigens in diezelfde tijd vernomen dat de bekende Amerikaanse regisseur Steven Spielberg een bijzonder realistische film over de Tweede Wereldoorlog had gemaakt: *Saving Private Ryan*. Die film, die nog niet in Nederland draaide, werd in Amerika door de critici geprezen om zijn realistische beelden en sterke verhaallijn en zou later dat jaar ook 11 Oscarnominaties behalen, waarvan er 5 werden verzilverd. De film zou enkele weken later in Nederland in première gaan. Een van mijn pientere medewerkers kwam met het idee om als aardigheidje naar het personeel – maar met een boodschap – alle militairen van de landmacht gratis naar die film te laten gaan. Dat leek me een goed idee, maar haast was geboden, want de logistiek moest voor de première geregeld zijn. Dus ging ik 's anderendaags met een mooie pitch naar mijn baas, de commandant van de landmacht. Die zag er wel brood in. De dag daarna gingen we in gesprek met de bioscoopketen die de film ging uitbrengen en die zagen het ook wel zitten: steekwoord 'mooie publiciteitsstunt'. Ze bleken bereid om vouchers die wij in het landmachtblad zouden afdrukken aan de kassa te accepteren en wij hoefden voor deze actie (35.000 stuks) slechts een symbolisch bedrag te betalen van één gulden per ingeleverde voucher (voor een bioscoopkaartje van 15 gulden). De hele actie was een schouderklopje voor het landmachtpersoneel met gelijk een boodschap en dat voor heel weinig geld. Als we snel handelden leek een mooie win-win mogelijk.

Het conceptcontract werd opgesteld, maar mijn baas moest het plannetje natuurlijk nog wel even aan de politieke leiding verkopen. In het politiek beraad van de daaropvolgende week probeerde hij dat even in de marge van de vergadering, maar hij had buiten onze vrienden van de marine gerekend. Die verzetten zich hevig, want: als de soldaten van de landmacht iets krijgen, moeten de soldaten van de marine ook iets krijgen! De bonden werden erbij gesleept (het zou om verkapt inkomen en dus arbeidsvoorwaarden gaan) en zo liep de discussie over iets onschuldigs in het politiek beraad helemaal uit de hand. De staatssecretaris probeerde nog een compromis te bereiken: konden de andere krijgsmachtdelen niet ook meeliften op de actie? Maar dat hadden we al gepolst tijdens de onderhandelingen en dat zag de bioscoopketen niet zitten. Dan moesten er plotseling dubbel zoveel kaartjes voor een symbolische prijs weggegeven worden, terwijl de marketingwaarde van de actie in hun ogen niet noemenswaardig toenam. In Nederland hangen we erg aan harmonieuze besluitvorming, dus zolang er iemand dwarsligt hakt de politiek geen knoop door. Het einde van het verhaal was dat niemand elkaar wat gunde en het allemaal niet doorging. Met dank aan de marine, die overigens al snel was bijgevallen door ten minste één ander krijgsmachtdeel. Ik vond het zielig.

Wat is nu mijn punt na deze korte anekdote? In de eerste plaats voor Pien: in vrijwel elke Amerikaanse oorlogsfilm wordt hetzelfde beeld opgeroepen als in de film *Invasie*: militairen die snel willen doorpakken en politici en hoge ambtenaren die aarzelen of (nog erger) de boel ronduit saboteren. Die tegenstelling is kennelijk nodig om de strijd van de militairen op het gevechtsveld – want die laffe politici zitten altijd veilig thuis – nog moeilijker en dus heroïscher te maken. Eenvoudige filmwet dus: geen held zonder schurk. Moet je niets achter zoeken; laat de marine lekker.

Voor de overige lezers: kennelijk kon de marine *Invasie* maken zonder dat een van de andere krijgsmachtdelen dwars ging liggen. Laten we daar hoop uit putten. Na 25 jaar van min of meer gedwongen samenwerken gunnen de commandanten van de krijgsmachtdelen elkaar misschien iets en zijn ze nu wel bereid om niet elk winstpunt voor iemand anders als een verliespunt voor zichzelf te zien. Of misschien durven politici nu wel knopen door te hakken, wie zal het zeggen? Zou toch kunnen dat het met Defensie (soms) de goede kant uitgaat? Dat heeft wel een nadeel: straks heb ik geen onderwerpen voor mijn columns meer. Maar ach... dat is misschien een tikkie voorbarig. ■

Hoofdtaak 1 en het concept Fight Tonight

Sergei Boeke

De krijgsmacht lijkt de draai naar de eerste hoofdtaak te hebben gemaakt: verdediging van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied is weer een prioriteit. De andere twee hoofdtaken – vredesmissies en ondersteuning van civiele autoriteiten in crises – blijven belangrijk, maar de focus ligt op het kunnen optreden in het hoogste geweldsspectrum. In september kwam de *Defensienota 2024. Sterk, slim en samen* uit, met grote investeringen in gevechtskracht. De landmacht krijgt weer tanks, de luchtmacht breidt de vloot van F-35's verder uit en de marine krijgt extra fregatten voor onderzeebootbestrijding. Na de tweede Russische invasie van Oekraïne in februari 2022 richtte de NAVO zich weer op collectieve verdediging, en op de top in Vilnius in 2023 namen de regeringsleiders de regionale verdedigingsplannen aan. Deze plannen geven aan wat het bondgenootschap nodig heeft in een zelfverdedigingsscenario. Niet alle benodigde capaciteiten zijn voorhanden, en enkele categorieën – zoals luchtverdediging en *enablers* – vereisen langdurige investeringen. Maar rustig wachten totdat de 32 lidstaten de tekorten hebben ingelopen zit er niet in. Afschrikken betekent nu al paraat zijn voor mogelijke inzet. Bij het concept Fight Tonight, een prioriteit van SACEUR, ligt de nadruk op *readiness*, om in een noodgeval het bondgenootschap te kunnen verdedigen met de middelen die beschikbaar zijn. Dit betekent wat voor de inrichting, uitrusting en cultuur van de Nederlandse krijgsmacht.

De krijgsmacht goed inrichten voor de eerste hoofdtaak is niet eenvoudig. Tijdens de Koude Oorlog was alles hierop ingesteld, maar dat is de afgelopen dertig jaar grondig afgebroken. Even 280.000 soldaten oproepen, zoals Finland (met een bevolking van 5,5 miljoen) kan, zit er niet in. De Nederlandse landmacht telt zo'n 17.000 beroepsmilitairen en de krijgsmacht heeft in totaal 7500 reservisten. Daar vul je geen stadion mee. Voor de toekomst moeten we denken hoe we meer gevechtskracht kunnen genereren; voor een Fight Tonight-scenario dient in een noodgeval iedereen goed uitgerust, getraind en inzetbaar te zijn. Zijn de reservisten überhaupt wel goed bereikbaar, en zullen we dat niet eens op grote schaal testen? Ook andere aspecten van de inrichting van de krijgsmacht kan men even tegen het licht houden. Afgelopen jaren zijn veel kazernes samengevoegd op enkele locaties, onder het mom van schaalvergroting. Efficiency was immers leidend. In Oekraïne is snel duidelijk geworden dat het principe van *dispersal* ook nuttig kan zijn in conflict. Grote locaties zijn prachtige doelwitten in oorlog – of zelfs in vredestijd, voor bijvoorbeeld GRU-sabotageteams. Tot slot is een Whole of Society-benadering essentieel. Andere ministeries en bedrijven zijn onmisbaar in een crisis, en samenwerkingsverbanden en voorbereidingen dienen nu getroffen te worden.

De uitrusting van de krijgsmacht is momenteel niet ideaal voor een Fight Tonight-scenario. De marine en luchtmacht hebben weliswaar zeer hoogwaardige platforms en wapensystemen, maar met geluk liggen er enkele ladingen kapitale munitie in de opslag. Meer raketten nodig? De levertijden bedragen meestal jaren en de fabrieken in de VS hebben wellicht ook andere klanten die plotseling willen bijbestellen. Voor niet-kapitale munitie is het goed dat

de budgetten voor sommige categorieën zijn verdrievoudigd. Dat de prijzen van munitie afgelopen jaren verviervoudigd zijn wordt er niet altijd bij vermeld. Fight Tonight heeft weinig zin als de ochtend erna de munitievoorraden op zijn. Hiernaast is enige reflectie rond de strijd in Oekraïne op zijn plaats. Zowel Rusland als Oekraïne heeft ontdekt dat moderne, vijfde-generatiewapensystemen effectief zijn, maar na enkele weken op kunnen raken. Dan moet de strijd verder worden gevoerd met wat nog in de opslag ligt, of gedoneerd wordt door vrienden en partners. De Nederlandse opslagen waren grotendeels al leeg, en wat overbleef is inmiddels in Oekraïne beland. Overigens beginnen de enorme Russische opslagen ook leeg te raken. Dit neemt niet weg dat kwantiteit ook een kwaliteit is, en dat oorlog inmiddels op een andere manier wordt gevoerd. Ter illustratie: Oekraïne produceert inmiddels meer dan 100.000 drones per maand voor de strijd.

Voor het Fight Tonight-concept zal ook een andere cultuur en *mindset* nodig zijn. Een organisatie gereed krijgen voor inzet – op grote schaal, met een korte reactietijd – vereist een bepaalde mentaliteit. Voor de samenleving lijkt het conflict in Oekraïne ver weg en is een oorlog met Rusland ondenkbaar. Toch kent de geschiedenis veel oorlogen die ondenkbaar werden geacht – en die niemand wilde – maar die wel zijn uitgevochten. Fight Tonight is wat dat betreft een terugkeer naar de paraatheid van de Koude Oorlog, waarbij de soldaat precies wist wat hij/zij moest doen als er op de knop gedrukt werd. Nu worden de plannen hiervoor weer geschreven en de oefeningen gepland. In sommige gevallen betekent het oude lessen van de Koude Oorlog opnieuw leren, in andere moet men terug naar de tekentafel en inbeelden wat een groot conflict kan betekenen voor de huidige krijgsmacht en maatschappij. Het conflict in Oekraïne toont wederom aan dat de mens in oorlog de doorslaggevende factor is, waarbij innovatie, dapperheid en doorzettingsvermogen het verschil maken.

Fight Tonight is een terugkeer naar de paraatheid van de Koude Oorlog, waarbij de soldaat precies wist wat te doen als er op de knop gedrukt werd

Er zijn geen indicaties dat Rusland op korte termijn NAVO-bondgenoten wil aanvallen, maar escalatie in de toekomst is alles behalve ondenkbaar. Het vermogen om een goede verdediging te kunnen voeren is de beste vorm van afschrikking. De krijgsmacht herijken voor de eerste hoofdtaak zal jaren in beslag nemen. De weg is goed ingeslagen en de langetermijnplannen en – niet onbelangrijk – het geld, zijn er. De stip op de horizon is gezet, maar tegelijk vereist de internationale situatie dat de krijgsmacht nu gereed wordt gesteld voor een mogelijk Fight Tonight-scenario. Om de voormalige Amerikaanse minister van Defensie Donald Rumsfeld te parafraseren: je moet helaas altijd de oorlog in met de krijgsmacht die je hebt, niet met de krijgsmacht die je zou willen hebben. Dit betekent dat naast het plannen voor de toekomst er ook maatregelen moeten worden genomen voor het geval dat het *nu* misgaat. Als basis geldt gereedheid, een goed overzicht van wat beschikbaar is en een rudimentair plan. Daarna zal improvisatie het moeten overnemen. Een combinatie van twee Engelse uitdrukkingen vat het goed samen: ‘If the balloon goes up, don’t get caught with your pants down’. ■

Tasten in het duister

Inlichtingenstrijd tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, 1945-1949
Door Rémy Limpach
Amsterdam (Amsterdam University Press) 2023
672 blz.
ISBN 9789463727082
€ 39,99

Ooit, toen ik een oud-medewerker van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) interviewde, hoorde ik er voor het eerst over: elektriciteit gebruiken tijdens ondervragingen. Eén van diens collega's van het eerste uur, met een verleden in de Indonesische kolonie, had hem erover verteld. Klemmen op oorlellen, een radio aandraaien en iemand begon wel te praten. Pas onderweg naar huis realiseerde ik me dat iemand hier terugblikte op marteling. Ik kreeg een knoop in mijn maag.

Wie Rémy Limpachs boek *Tasten in het duister* over het inlichtingenwerk tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog leest, overkomt onvermijdelijk hetzelfde. In hoofdstuk 6 baant Limpach zich een weg door een decenniadik historisch sediment van ontkenning, wegkijken, bagatelliseren en verhullen, om op basis van breed en diep archiefonderzoek aan te tonen dat Nederlandse inlichtingenofficieren tussen 1945 en 1949 systematisch gemarteld hebben. Ze sloten gevangenen op onder inhumane omstandigheden, sloegen, stompten en schopten ze, maakten stroomdraden vast aan hun neuzen, oren, duimen of tong – dompelden de klemmen in water om de pijn te verhevigen – en gaven ze met veldtelefoons en motoren elektrische schokken. Ze pasten *waterboarding* toe, onderwierpen hun gevangenen aan schijnexecuties en gebruikten seksueel geweld – regelmatig tot de dood erop volgde. Ook de Republikeinse inlichtingendiensten pasten zulk extreem geweld toe.

Dat de dekolonisatieoorlog in Indonesië gepaard ging met extreem geweld, is wel eerder beweerd, maar Limpach levert het documentaire bewijs ervoor én toont het systematische karakter ervan aan. En hoewel ook binnen de inlichtingenstudies het onderwerp marteling niet nieuw is – in werken over de rol van Franse inlichtingen-, veiligheids- en ordediensten in de dekolonisatie van Vietnam en Algerije rijst een vergelijkbaar beeld[1] en recenter valt te denken aan de Amerikaanse folterpraktijken in het kader van de War on Terror[2] – is Limpachs boek een belangrijke bijdrage aan dit genre.

Andere toonsoort

Omdat veel aandacht uitgaat naar de Koude Oorlog, staat veel literatuur op dit gebied in een spannende en speelse sleutel. In naam van verheven idealen zoals vrijheid en democratie zien we vindingrijke mannen en vrouwen elkaar in de schaduw van de democratische rechtsstaat met de meest geavanceerde technieken geheimen ontfutselen; het is de *homo ludens* op zijn best. *Tasten in het duister* is geschreven in een andere toonsoort. Limpach laat minutieus zien hoe hopeloos verloren de uiteenlopende militaire inlichtingen- en veiligheidsdiensten waren, vanaf het moment dat zij in actie moesten komen in 1945. In een thematisch geordend boek contextualiseert hij eerst het inlichtingenwerk om daarna beide strijdende partijen – de Nederlandse en Republikeinse inlichtingen- en veiligheidsdiensten – te presenteren. In aparte hoofdstukken schetst hij hoe beide diensten te werk gingen, hoe zij interacteerden en waar dat toe leidde. Limpach maakt dan de balans op en concludeert hoezeer de Nederlandse diensten jammerlijk faalden in hun opdracht. Ze waren niet de ogen en oren van de bataljons die ze hadden moeten zijn, maar tastten volledig in het duister.

En dat was goed verklaarbaar, want ze moesten het stellen met ongeveer 5000 militaire inlichtingenofficieren voor de hele kolonie. Ze waren niet goed georganiseerd, werden niet of nauwelijks aangestuurd en hadden geen adequate ervaring en opleiding. Ook moesten ze rapporteren over een terrein, klimaat, cultuur en politieke verhoudingen die ze volstrekt onbekend voorkwamen. In alle fases van de inlichtingencyclus ging het mis. De vergaring schoot tekort omdat het overgrote deel van

1 Zie: Rémy Limpach, *Tasten in het duister. Inlichtingenstrijd tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, 1945-1949* (Amsterdam, Amsterdam University Press, 2023) 523-526.
2 Zie: Loch K. Johnson, *Spy Watching. Intelligence Accountability in the United States* (Oxford, Oxford University Press, 2018) 196-200.

de *humint* foutief of verouderd was (marteling levert veelal onbetrouwbare informatie op) en de verwerking en analyse van de gegevens was gebrekkig omdat kennis van de lokale situatie en van taal en cultuur ontbrak. Ook superioriteitsgevoelens en oriëntalisme verklaren de verstoring van het inlichtingenproces ten dele. Tot slot – en dit is een vorm van zuivere politisering – droeg een veel te rooskleurig beeld dat de legerleiding en koloniale bestuurders hadden van de houding van de Indonesische bevolking bij aan het falende inlichtingenproces. De bevolking was, in tegenstelling tot wat het Nederlandse gezag aannam, in meerderheid geporteerd voor de nationalisten – vóór onafhankelijkheid en tegen terugkeer van het Nederlandse koloniale bestuur – al dan niet mede door de Republikeinse diensten geïntimideerd of door extreem geweld tot gehoorzaamheid gedwongen. Er was bovendien eenvoudigweg *overstretch*: de territoriale omvang waarover de inlichtingenofficieren hun gegevens moesten inwinnen om de veiligheid van de troepen te garanderen was onvoorstelbaar groot. Tel daar een zwaar ondermaats veiligheidsbesef aan Nederlandse zijde bij op – Republikeinse agenten en informanten zaten overal en stelden de Republikeinse diensten van iedere Nederlandse stap op de hoogte – en de misère is compleet.

In die hopeloze context werd marteling binnen en buiten de verhoorkamers langzaamaan gemeengoed, omdat het niet bestraft werd, uit militaire noodzaak, om bekentenissen af te dwingen, maar ook uit wraak, haat, normvervaging, loyaliteit, onder groepsdruk en als reactie op het Indonesische geweld. En het werd van hogerhand gedoogd. De vijand werd ontmenselijkt en de wanhoop groeide met de dag. Extreem geweld werd daarmee zowel de oorzaak als het gevolg van het op bijna alle fronten falende inlichtingenwerk.

Ontbrekende dimensies

In inlichtingenstudies wordt vaak gesproken van 'ontbrekende dimensies'. Inlichtingen waren tot het einde van de Koude Oorlog de ontbrekende dimensie in de politieke en militaire geschiedschrijving; hun rol in belangrijke gebeurtenissen is pas sindsdien, waar primair bronnenmateriaal beschikbaar kwam, nader onderzocht. Sindsdien worden ook het ontbreken van niet-westerse perspectieven evenals de rol van maatschappij en cultuur wel als ontbrekende dimensies van de geschiedschrijving aangeduid. Het inlichtingenwerk in de dekolonisatieoorlog in de Indonesische archipel kan met recht ook een ontbrekende dimensie van de geschiedschrijving genoemd worden. Met *Tasten in het duister*, een grondige en evenwichtige studie, vult Limpach die leemte.

Het interessante is dat zijn bronnenmateriaal hem in staat stelt bovendien enkele onderwerpen in de verf te zetten, die elders in de inlichtingenstudies, vanwege het ontbreken van primaire bronnen, wat kleurloos blijven. Zo gaat Limpach uitvoerig in op de sociale achtergrond, verhoudingen en motivaties van agenten en informanten die de Nederlandse diensten onder de Indonesische bevolking wierven. Een dergelijk beeld kan voor de Binnenlandse Veiligheidsdienst nooit geschetst worden, omdat de zogenoemde 'nul-dossiers' met daarin de personalia uit het oogpunt van bronbescherming tot in de eeuwigheid geheimgehouden worden.

Pijnlijk inzicht

Maar *Tasten in het duister* is meer dan een ingevulde blinde vlek en inkleuring. Limpachs boek laat zien hoe het inlichtingenwerk, vorm en inhoud krijgend in een complexe militaire context, zijn spannende en speelse karakter verliest. Het toont dat ook inlichtingen- en veiligheidsdiensten in enkele jaren tijd in systematisch toegepast extreem gewelddadig gedrag kunnen vervallen. Maar meer nog: zelf heb ik veel gekeken naar het inlichtingenwerk in Nederland zélf, ook in de periode die Limpach bestudeert. Het stemt uiterst ongemakkelijk dat, terwijl in Nederland tussen 1945 en 1949 de legitimiteit, het rechtsstatelijke karakter en de democratische inbedding van de Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten zorgvuldig werden bediscussieerd, letterlijk op hetzelfde moment in de Indonesische archipel een Nederlandse militaire inlichtingenofficier iemand de tanden uit de mond martelde. Terwijl journalisten, politici, ambtenaren en bestuurders in Nederland het schrikbeeld van de Gestapo gebruikten om aan te geven wat de Nederlandse veiligheidsdiensten nóóit mochten worden brachten Nederlandse militaire inlichtingenofficieren in de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog Gestapo-methodes veelvuldig in de praktijk. En niemand die het wilde weten. Limpach maakt duidelijk hoe dat heeft kunnen gebeuren, maar het blijft een buitengewoon pijnlijk inzicht. Daar kan niemand, nu dit boek er is, omheen. ■

Dr. Constant Willem Hijzen, research fellow Institute of Security and Global Affairs, Universiteit Leiden

Jimmy Carter: 'Ik had één helikopter meer moeten sturen'

'Ook de operatie Eagle Claw, de operatie gericht op het bevrijden van de Amerikaanse gijzelaars uit de Amerikaanse ambassade in Teheran in 1980, heeft aangetoond dat helikopters in staat zijn om ongezien een vijandelijk luchtruim binnen te dringen en daarin heel diep te penetreren.'[1] In zijn artikel in de *Militaire Spectator* over special forces en helikopters verwees luitenant-kolonel O.P. van Wiggen naar de militaire operatie waaraan president Jimmy Carter destijds zijn goedkeuring gaf, maar die door een reeks van oorzaken op een mislukking uitliep.

FOTO US NAVY

In mei 1977, kort na zijn aantreden als president, voer Carter mee aan boord van de onderzeeboot USS Los Angeles. Rechts admiraal b.d. Hyman Rickover, Carters commandant toen hij bij de Division of Naval Reactors werkte

Eagle Claw kostte acht Amerikaanse militairen het leven en leidde er mede toe dat Carter later dat jaar de verkiezingen verloor. Terugkijkend op de operatie zei Carter, die op 1 oktober 100 jaar werd, dat hij één helikopter meer had moeten sturen: '… I truly believe that if I had done so, I would have been reelected'.[2]

Carter, zelf voormalig marineofficier, had het besluit om toestemming te geven voor Eagle Claw heel goed overwogen. De gijzeling in de Amerikaanse ambassade was op 4 november 1979 begonnen: een woedende menigte Iraniërs bestormde het gebouw nadat de VS de verdreven sjah medisch asiel had verleend. Onmiddellijk daarna startte (deels geheim) diplomatiek overleg, maar tevens begonnen de militaire top en Carters nationale veiligheidsadviseurs met het in kaart brengen van de opties om de gijzelaars met een militaire operatie te bevrijden. Begin april 1980 was Carter er van overtuigd dat de diplomatie tot niets zou leiden en op 16 april kreeg hij een briefing van de commandanten die de operatie zouden gaan leiden, de generaals James Vaught en Philip Gast en kolonel Charles Beckwith.[3] Beckwith was de oprichter en commandant van de Delta Force, de counter-terrorisme elitegroep van de US Army die de operatie zou uitvoeren.

Volgens plan vlogen op 24 april acht RH-53D Sea Stallion-helikopters van de US Navy vanaf het

1 O.P. van Wiggen, 'Helikopters vanuit Special Forces-perspectief', *Militaire Spectator* 169 (2000) (4) 177.
2 Jimmy Carter, *White House Diary* (New York, Farrar, Straus and Giroux, 2010) 530.
3 Zie voor meer achtergrond over Eagle Claw onder meer: Jimmy Carter, *Keeping Faith. Memoirs of a President* (New York, Bantam Books, 1982) 506-524; Jimmy Carter, *White House Diary*, 420-424; Zbigniew Brzezinski, *Power and Principle. Memoirs of the National Security Adviser 1977-1981* (New York, Farrar, Straus and Giroux, 1983) 486-500; Charlie A. Beckwith, *Delta Force. A Memoir by the Founder of the U.S. Military's Most Secretive Special-Operations Unit* (New York, William Morrow, 2013).

FOTO US NAVY, TIMOTHY A. HAZEL

Jimmy Carter tijdens een interview aan boord van het vliegdekschip USS Carl Vinson: de voormalige president bleef de marine altijd een warm hart toedragen.

vliegdekschip USS Nimitz in de Indische Oceaan naar Desert One, een gebied met die codenaam in het midden van Iran. De helikopters werden bestuurd door vliegers van het US Marine Corps, gespecialiseerd in het vliegen bij nacht en op lage hoogte. In Desert One was een rendez-vous voorzien met zes C-130's van de US Air Force, met behalve brandstof en voorraden ook de 90 commando's aan boord, die daar op de helikopters zouden overstappen voor een korte vlucht richting Teheran. Het team moest zich verborgen houden in de bergen, tot vrachtwagens arriveerden die hen naar de hoofdstad zouden brengen. Nadat het reddingsteam de ambassade was binnengedrongen en de gijzelaars had bevrijd, zou iedereen per helikopter naar een verlaten vliegveld bij Teheran worden gebracht, waar twee C-141's zouden klaarstaan om via Saudi-Arabië de vrijheid tegemoet te vliegen. De helikopters zouden worden achtergelaten in Iran.

Hoewel de weersvoorspellingen goed waren, kregen de helikopters te maken met lokale zandstormen. Een helikopter vloog terug naar het vliegdekschip, een ander toestel werd achtergelaten in de zuidelijke woestijn van Iran. Het betekende dat het minimum aantal helikopters waarmee de operatie geacht werd door te kunnen gaan, zes, al heel vroeg bereikt was. Omdat een van de overgebleven Sea Stallions in Desert One, waar de C-130's probleemloos geland waren, hydraulische problemen kreeg, besloot Carter op advies van Vaught en Beckwith de operatie onmiddellijk af te blazen. Een uur later kwam in Washington het bericht door dat bij het bijtanken een van de helikopters in botsing was gekomen met een C-130 en dat er acht doden en drie gewonden waren. Alle Amerikaanse militairen gingen aan boord van de overgebleven vijf C-130's, waarmee zij naar het eiland Masirah voor de kust van Oman vlogen. Alles bij elkaar waren de Amerikanen slechts drie uur op Iraanse bodem geweest.

Carter hield nog diezelfde avond laat een tv-toespraak. De president wilde het Iraanse regime voor zijn met zijn eigen verhaal en benadrukken dat Amerika geen grootscheepse invasie had gelanceerd. Als Commander-in-Chief zei Carter dat alleen hijzelf verantwoordelijk was geweest voor het besluit tot een militaire reddingsoperatie. Al snel gingen berichten rond – volgens Carter vals – dat hij had gesnoeid in personeel en materieel voor de reddingsoperatie en dat hij Beckwith, die volgens sommige media had willen doorgaan met vijf helikopters, had teruggefloten. In de dagen er na kwam Iran met het verhaal dat zij de Amerikaanse operatie hadden afgeslagen en toonden zij als 'bewijs' de foto's van de wrakken van de Amerikaanse toestellen.

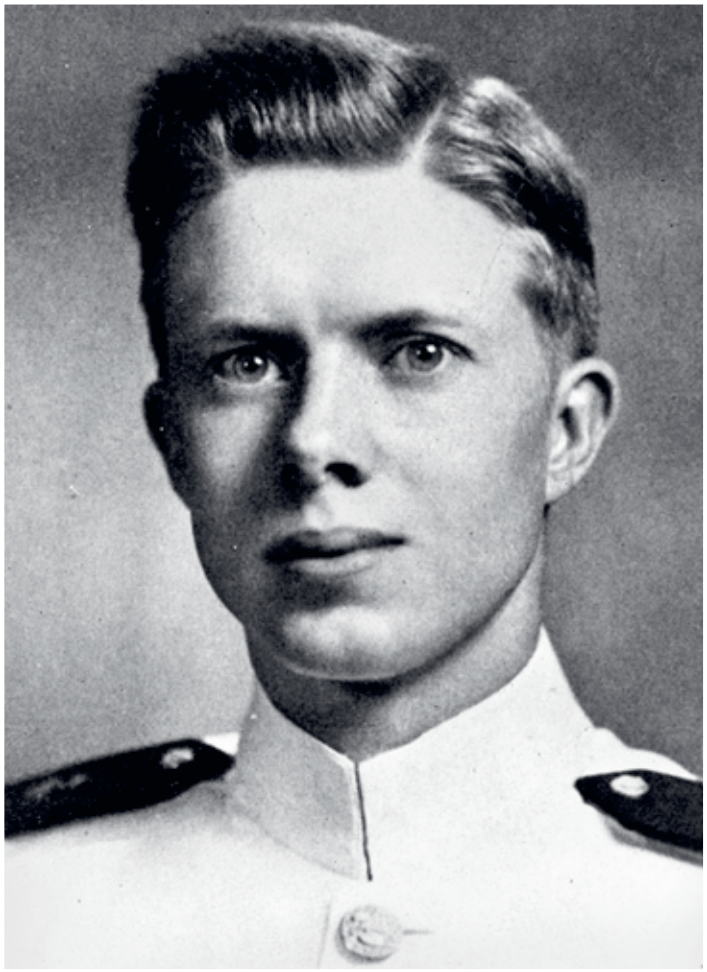

FOTO US NAVY

Het Pentagon hield de operatie tegen het licht om er lessen uit te trekken. Was de verzamelde intel op de grond in Iran wel voldoende geweest? Wat was er misgegaan met het afstemmen van de bijzonderheden van de joint-operatie tussen de vier krijgsmachtdelen? Het was niet mogelijk geweest van tevoren de gehele operatie gezamenlijk te trainen, wat een ernstig gemis bleek te zijn bij de uitvoering. Tijdens een hoorzitting in het Congres wees Beckwith er op dat de deelnemers aan de operatie uiteindelijk onvoldoende als een team hadden geopereerd. Een speciale Pentagon-commissie wees 23 punten aan waarop Eagle Claw tekortkomingen had vertoond, waaronder de adhoc-aard, een onduidelijke *chain of command* en een buitenproportionele nadruk op operationele geheimhouding.[4] Als een van de maatregelen om dergelijke operaties in de toekomst meer kans van slagen te geven kregen de Amerikaanse strijdkrachten in 1986 een Special Operations Command. Vijf jaar eerder was bij de US Army al het 160th Special Operations Aviation Regiment opgericht, bijgenaamd de Night Stalkers, een eenheid die gespecialiseerd is in het vliegen met helikopters onder alle omstandigheden tijdens speciale operaties.[5]

Het Congres kreeg van militairen ook te horen dat de bezuinigingen op defensie sinds de terugtrekking uit Vietnam, begin jaren zeventig, mede-oorzaak waren van het fiasco in Iran. Tijdens zijn campagne in 1976 had Carter nog gepleit voor 5-7 miljard dollar besparingen op de Pentagon-begroting, maar mede door de Iran-crisis en de Sovjetinval in Afghanistan in 1979 kwam hij daar als president op terug. In 1980 kwam hij met een begrotingsvoorstel waarin defensie er over vijf jaar tijd 100 miljard dollar bij zou krijgen. De gijzelingscrisis eindigde op 20 januari 1981, de dag waarop Ronald Reagan werd beëdigd als de nieuwe president van de VS en Iran de gijzelaars liet vertrekken.

Carter studeerde in 1946 cum laude af aan de US Naval Academy. Hoewel hij trainde voor plaatsing aan boord van de USS Seawolf, een van de eerste Amerikaanse atoomonderzeeërs, en voor zichzelf een toekomst voorzag als Chief of Naval Operations, zei Carter de marine in 1953 met de rang van lieutenant (vergelijkbaar met luitenant ter zee der 2e klasse oudste categorie in de Nederlandse marine) vaarwel om de pindahandel van zijn vader in Georgia over te nemen en die uit te bouwen tot een miljoenenbedrijf. In 1961, een jaar voordat hij besloot de politiek in te gaan, liet Carter zich op eigen verzoek bij de marine in de groep van niet-actieve reservisten plaatsen. De marine eerde de voormalige president in 2005 met de ingebruikname van de USS Jimmy Carter, een nucleaire snelle aanvalsonderzeeër van de Seawolf-klasse. ■

4 Otto Kreisher, 'Desert One', *Air & Space Forces Magazine*, 1 januari 1999.
5 Stavros Atlamazoglou, 'How a disastrous mission in Iran 40 years ago changed the way US special operators fight', *Business Insider*, 4 november 2020.

SIGNALERINGEN

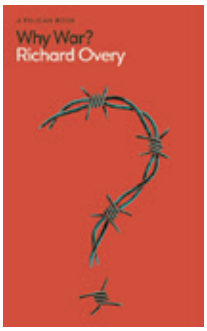

Why War?

Door Richard Overy
Londen (Pelican Books) 2024
400 blz.
ISBN 9780241567609
€ 23,-

In de geschiedenis van de mensheid zijn perioden te ontdekken waarin geen oorlog werd gevoerd, wellicht doordat de risico's als te hoog werden ingeschat. Ondanks zulke tijden van vrede en productiviteit kwamen er dan toch omstandigheden die oorlog onvermijdelijk, misschien wel wenselijk lieten lijken. Militair historicus Richard Overy gaat in *Why War?* op zoek naar de oorzaken van de veelvuldige terugkeer van gewapend conflict in de geschiedenis. Hij kijkt onder meer naar evolutie en biologie – zit oorlog in de menselijke genen? – en naar politieke en economische rivaliteit en religie. Afgaand op het gewelddadige verleden van de mens ziet Overy de toekomst pessimistisch.

Commandant in vier missies

Het leven en leiderschap van een generaal
Door Kees Matthijssen
Houten (Uitgeverij Kompas) 2024
272 blz.
ISBN 9789492107503
€ 23,95

In *Commandant in vier missies* blikt luitenant-generaal b.d. Kees Matthijssen terug op zijn carriére als militair, van dienstplichtig onderofficier bij 898 Verbindingsbataljon in Eibergen tot *force commander* van de VN-missie Minusma in Mali. Matthijssen beschrijft ook zijn uitzendingen naar Bosnië-Herzegovina (Srebrenica), Irak en Uruzgan en gaat in op zijn functie als commandant van de Luchtmobiele Brigade. Rode draden in zijn boek vormen opdrachtgerichte commandovoering, leiderschap en het geven en nemen van verantwoordelijkheid. Als een van de grootste technologische veranderingen in zijn militaire tijd noemt Matthijssen de smartphone, die bij elk conflict een *battle of perceptions* noodzakelijk maakt.

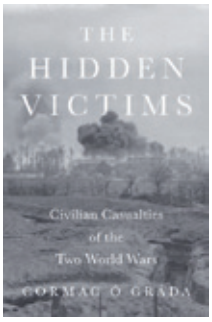

The Hidden Victims

Civilian Casualties of the Two World Wars
Door Cormac Ó Gráda
Princeton (Princeton University Press) 2024
520 blz.
ISBN 9780691258751
€ 54,-

Cormac Ó Gráda onderzoekt in *The Hidden Victims* waarom burgers in de Eerste en Tweede Wereldoorlog massaal omkwamen tijdens of als gevolg van militaire operaties. De auteur noemt de veelgeciteerde schatting dat de oorlogen 35 miljoen burgers het leven kostten incorrect en komt op basis van bronnen op een getal van 65 miljoen. Hij stelt het aantal gesneuvelde militairen in de Wereldoorlogen op 35 miljoen. Ó Gráda weegt factoren als luchtbombardementen, genocide, uithongering en ziekte mee. De professor emeritus in economische geschiedenis benadrukt dat de oorlogvoerende landen er vanwege bepaalde belangen soms voor kozen om aantallen burgerdoden niet precies in kaart te brengen.

Veldheren

Hoe oorlog werkt
Door Jos de Groot, met Mart de Kruif en Peter van Uhm
Amsterdam (Bruna) 2024
240 blz.
ISBN 9789400516779
€ 24,99

Jos de Groot en de generaals b.d. Mart de Kruif en Peter van Uhm zijn bekend van de podcast *Veldheren* en de theatercolleges *Veldheren live*. Het boek *Veldheren. Hoe oorlog werkt* is daar een aanvulling op. In zijn voorwoord schrijft Jos de Groot dat de 'eindeloze complexiteit van oorlog' moeilijk te doorgonden is. Toch gaat hij ook in het boek de uitdaging aan het fenomeen oorlog 'stap voor stap' af te pellen. Met De Kruif en Van Uhm als zijn primaire bronnen voor de uitleg besteedt de auteur onder meer aandacht aan de werking van de krijgsmacht, de strijd op het slagveld en het begin en einde van oorlog.